

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG

WOENSDAG 29 MAART 1950

No. 1716

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.*

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.*

*Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.*

BERICHT.

Abonné's van „Economisch-Statistische Berichten” wordt beleefd verzocht om — voor zover zij dit nog niet deden — hun abonnementsgeld voor het jaar 1950, ten bedrage van f 26 voor het binnenland en f 28 voor het buitenland (voor boekhandelaren minus de gebruikelijke korting) vóór ultimo April te willen voldoen door storting op postgirorekening No. 8408 of op onze rekening bij de heren R. Mees & Zoonen, alhier.

Abonné's in België/Luxemburg kunnen de tegenwaarde in francs van het verschuldigde bedrag storten op onze rekening B 26198 bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening No. 260.34.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	243
Sommaire, summaries	243
Stabiele of fluctuerende wisselkoersen? (II) door Prof. Dr F. A. G. Keesing	244
Het nieuwe deviezenregime in Indonesië door G. J. H. de Graaff	246
Het bierverbruik door H. Hoelen	250
Productieregeling in de baksteenindustrie (I) door P. L. van der Velden	253
Aantekening:	
Europese economische integratie	256
Geld- en kapitaalmarkt	258
Mededelingen voor economen	258
Statistiek.	
Bankstaten	258
In- en uitvoer van België	259
Maandcijfers van de grote banken in Nederland	259
In- en uitvoer van Nederland	359
Stand van 's Rijks Kas	259

DEZER DAGEN

meer spannend dan fraai, om ditmaal een cliché aan wedstrijdverslagen te ontnemen. Er zijn weer Nederlandse Ministers in Indonesië, de Unie-conferentie is begonnen. Daar zou een deel spanning worden opgeschort, als inderdaad het geval Nieuw-Guinea onbesproken bleef. Maar er zijn deelquaesties te over. Dat de Indonesische Ministers

weinig gelegenheid hebben om op dit moment lange termijnplannen te maken, kan men voor het overige uit de berichten wel afleiden.

In België blijkt men, na de halve eindstrijd van de officieel niet bindende volksraadpleging, ook nog niet aan een eindronde toe te zijn. De lijst van ex-aspirant kabinetsformateurs blijft groeien, doch met een team kan niemand voorlopig voor de dag komen. Intussen laten grote groepen van hen, die hun woord konden spreken bij de volksraadpleging, het niet bij de hun verder toevallende toeschouwersrol. Er wordt gestaakt en gedemonstreerd; er zijn klanken bij van kiezen of delen.

Heeft de Franse Regering thans een stelsel tot verdediging van haar bestaan gekozen, dat, tot de overwinning zal leiden? De Minister-President heeft getracht de looneisen te stoppen door een systeem van bonusuitkeringen uit de winsten aan te bevelen. Zal het magisch werken of zoekt men ook zo naar de quadratuur van de cirkel? In elk geval is een aantal stakingen in vitale bedrijven beëindigd, terwijl men zich zeer vergist, als men uit een eerste indruk meent, dat het Franse economisch systeem improductief blijft: de productiecijfers tonen anders.

Nog bleef de Engelse Regering een winning team, al kwam dit bij de laatste stemming mede door meer uitvallers aan de andere zijde. De grote economische debatten zijn thans begonnen en zullen voortgaan met een nominale stemmenmeerderheid van drie. Is dit marginale democratie? „It is not so, the doctrine says we must go to the margin to study the action of those forces which govern the value of the whole”, om Marshall's Principles, V, VIII, § 5, nog eens te citeren.

De spanningen aan de marge zijn de Italianen te groot aan het worden. Niet alleen de Italiaanse arbeid, die tot veelvuldige stakingen kwam, niet alleen agrarische groepen, die tot het bezetten van extensief gebruikt grondbezit overgingen, doch ook de Italiaanse Regering. Een breed plan tot hervorming is aanhangig gemaakt. Lang is op deze, eer toegezegde, voorwaartse beweging gewacht; zou zij slagen, dan zou wellicht een punt in het voordeel van de Regering kunnen worden gescoord, dat beslissend kan blijken.

Zal de stap van President Truman deze uitwerking op het Congres hebben ten behoeve van de onverminderde aanvaarding van de hulpvoorstellen aan Europa voor het komende jaar? De scrimmage is nog niet voorbij, al schijnt het aandringen op vermindering minder hevig dan in vorige jaren. Bovendien heeft Senator Vandenberg ruimte geschapen door over de 1952-lijn heen te richten. Hij heeft de gedachte reeds verplaatst naar wijder grenzen.

Zo staat het ten dele ook in Nederland. Hoewel de korte-termijn lijnen ten opzichte van de industrialisatie statistisch het gewenste beloop vertonen, blijft het verder perspectief meer druk dan uitkomst beloven. Terwijl de korte-termijntoestroming naar de arbeidsmarkt dit jaar versneld doorgaat. Wel gaan de Hoogovens uitbreiden, maar dit neemt niet de vrees weg, dat we ijzer met handen zullen moeten breken.

ADVERTEER
IN DE
ESB

De datum van de economische Unie met België en Luxemburg nadert met rasse schreden!

Het is nu nog tijd om U via een gedetailleerd markt-analytisch rapport volledig op de hoogte te stellen van Uw kansen op dit nieuwe terrein!

★ Prima referenties

Dr. E. J. Tobi
Economisch Adviseur
van Alkemadelaan 70
's-Gravenhage, Tel. 777091

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering
verschafft directe fiscale beparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

HAV BANK - SCHIEDAM

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Groothandel

DEZE WEEK:

De Nederlandse Antillen

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes en aanbiedingen van binnen- en buitenland.
Plaats voor export een aanbieding in de rubriek TRADE OPENINGS.

Abonnementsprijs f15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

NK F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

kabelgarnituren, vulmassa en olie

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

Prof. Dr F. A. G. Keesing, *Stabiele of fluctuerende wisselkoersen? (II).*

Fluctuerende wisselkoersen zijn bij homogene „cross rates” niet te verenigen met de valutacontrole, waarop de meeste landen thans nog prijs stellen; het stelsel kan slechts werken op de wijze, waarop het vóór de oorlog heeft gefunctioneerd, nl. als zwevende standaard bij onbelemmerd internationaal betalingsverkeer. De propaganda-actie voor fluctuerende wisselkoersen, aanbevolen als een middel om het evenwicht op valutagebied tot stand te brengen, schiet haar doel voorbij. De technische uitvoerbaarheid van het stelsel berust op de aanwezigheid van de voorwaarden, die men wil verwezenlijken. Men poneert, dat de vrije koersvorming tot resultaat zal hebben, dat het herstel der convertibiliteit (op basis van de nieuwe koersverhoudingen) eerlang mogelijk wordt. De vrije koersvorming kan echter geen dienst doen voordat de convertibiliteit (die bij de bestaande koersen voor de meeste landen niet te verwezenlijken is) te voren is geproclameerd.

G. J. H. de Graaff, *Het nieuwe deviezenregime in Indonesië.*

Een uiteenzetting van de techniek en de verwachte mérites van de jongste maatregelen op het stuk van het Indonesische deviezenregime. De Indonesische autoriteiten hebben dit nieuwe systeem op dit moment geïntroduceerd, omdat erkend werd, dat aan het ernstig verstoorde evenwicht tussen goederen- en geldhoeveelheid iets moest worden gedaan, dat de kwaal in de kern aanstak. Met de afgekondigde maatregelen wordt gehoopt de volgende desiderata te verwezenlijken: 1. stimulering van de export; 2. afremming van de import; 3. vermindering van het geldvolume. Het succes van deze maatregelen hangt af van 2 factoren: 1. of het machtsapparaat voldoende is om de maatregelen te doen naleven; 2. of de geldschepping door de Overheid binnen redelijke grenzen kan worden gehouden.

H. Hoelen, *Het bierverbruik.*

In Nederland is, in tegenstelling tot verschillende andere landen, na de tweede wereldoorlog het bierverbruik per hoofd vrij aanzienlijk gedaald. Sommigen wijten deze daling aan verandering van de smaak, hetzij van het bier zelf, hetzij van de consument; weer anderen noemen als oorzaken: „geldgebrek” der afnemers, te hoge bierprijs, terwijl ook wel wordt aangevoerd, dat het bierverbruik over de gehele wereld een dalende tendentie vertoont. Schr. geeft nu in dit artikel een nadere analyse van de mogelijke oorzaken van de verbruiksdaling in Nederland, waarna geconcludeerd wordt, dat het toekomstbeeld voor de Nederlandse brouwindustrie volstrekt niet ontmoedigend lijkt, te meer daar de verbruiksdaling thans tot staan gebracht schijnt te zijn.

P. L. van der Velden, *Productieregeling in de baksteenindustrie (I).*

Indien zich bijzonder grote voorraden straatsteen en gevelsteen zouden voordoen, dan moeten deze voorlopig aan tijdelijke inzinkingen van de vraag worden toegeschreven; grote voorraden binnenmuursteen kunnen echter het gevolg zijn van een blijvende overproductie. Het is te voorzien, dat, indien de productie van binnenmuursteen inderdaad de vraag gaat overtreffen, de veldovenbedrijven een moeilijke tijd tegemoet gaan, tenzij bijzonder hoge prijzen voor gevelsteen en straatsteen voldoende compensatie zouden bieden. Laat de Overheid de prijsvorming van baksteen niet vrij, dan is zulks niet te verwachten. De ringovenbedrijven zullen dan om dezelfde reden verstandig doen hun productie van binnenmuursteen tot een zo klein mogelijk percentage van de ovenuitkomsten te beperken.

SOMMAIRE.

Prof. Dr F. A. G. Keesing, *Des cours de change stables ou fluctuants? (II).*

Des cours de change fluctuants, dans un système de „cross rates” homogènes, sont inconciliables avec le contrôle sur les devises, toujours préconisé, par la plupart des pays; le système ne saurait fonctionner autrement que comme avant la guerre, notamment, comme étalon flottant dans un courant d'échanges monétaires internationaux sans restriction aucune. La mise en pratique de ce système du point de vue technique est basée sur l'existence de telles conditions que précisément on vise à réaliser.

G. J. H. de Graaff, *Le nouveau régime monétaire en Indonésie.*

Cet article expose la technique et les mérites escomptés du nouveau régime monétaire indonésien, entré en rigueur le 13 mars 1950. L'on espère qu'avec cette mesure on atteindra les objectifs suivants: 1e. stimuler les exportations; 2e. freiner les importations; 3e. réduire le volume de la circulation monétaire.

H. Hoelen, *La consommation de la bière.*

Aux Pays-Bas, contrairement à ce qui s'est passé dans plusieurs autres pays après la deuxième guerre mondiale, la consommation de la bière par tête d'habitants s'est sensiblement réduite. L'auteur analyse, dans cet article, les causes de cette contraction et conclut que l'avenir n'est nullement décourageant pour l'industrie brassicole néerlandaise.

P. L. van der Velden, *La réglementation de la production dans les briqueteries.*

L'auteur analyse les perspectives du marché. L'existence de grands stocks de pavés et de briques de façade est due à une contraction provisoire et temporaire de la demande. Par contre les grands stocks de briques pour murs d'intérieurs peuvent être attribués à une constante surproduction. L'auteur expose les mesures qu'il convient de prendre en cas d'une surproduction prolongée.

SUMMARIES.

Prof. Dr F. A. G. Keesing, *Stable or fluctuating rates of exchange? (II).*

Fluctuating rates of exchange will, in case of homogeneous „cross rates”, clash with the foreign exchange control which is still being adhered to in many countries. The system can only work in the pre-war manner, viz. as a fluctuating standard with unrestricted international payments. Its technical practicability is dependent on the presence of the conditions to be realized.

G. J. H. de Graaff, *The new foreign exchange rules in Indonesia.*

An outline of the technique and the expected merits of the Indonesian foreign exchange rules, which became effective on March 13th 1950. It is hoped that these will 1) stimulate exports, 2) check imports and 3) reduce the volume of money.

H. Hoelen, *The consumption of beer.*

In contrast with other countries, the consumption of beer per head in the Netherlands has greatly decreased after the second world war. The writer analyses the possible causes of this decline and concludes that the prospects for the Netherlands brewing industry are certainly not dark.

P. L. van der Velden, *Regulation of brick production.*

An analysis of the market prospects for the Netherlands brick industry. If large stocks of paving and façade bricks accrue, this may be attributed to a temporary slump; on the other hand, large stocks of inner wall bricks may be the result of a permanent over-production. The writer suggests measures which should be taken in this connection.

STABIELE OF FLUCTUERENDE WISSELKOERSEN?

II¹⁾

Bij de beantwoording van de vraag, in hoeverre vrije koersvorming geacht kan worden de weg te banen, die leidt tot liberalisatie van de handel op basis van een gemultilateraliseerd betalingsverkeer, kan men allereerst principiële overwegingen in het geding brengen; deze argumenten zijn in het algemeen dezelfde als die, welke 15 jaar geleden pro en contra de zwevende valuta werden aangevoerd. Ondanks de pogingen van de voorstanders van fluctuerende wisselkoersen om hun systeem voor te stellen als een onschuldige correctie op de beginselen van het Internationale Monetaire Fonds, mag men zich met enige bezorgdheid afvragen, of de doorbreking van de bestaande koersstabiliteit terecht als een bagatelle kan worden beschouwd. De voordelen van het huidige stelsel gaan onverwijd verloren op het tijdstip, waarop men aan het bestaan der officiële pariteiten een einde maakt. Aan de hand der vooroorlogse ervaring moet worden betwijfeld, of de vrije koersvorming na korte tijd tot een door alle betrokkenen aanvaard complex van (stabiele) evenwichts-koersen aanleiding zou geven. Veeleer moet men vrezen, dat de betrokken regeringen niet zullen nalaten in die gevallen, waarin haar dit gepast voorkomt, de natuur te hulp te komen, waardoor alle moeilijkheden, waarvoor men omstreeks 1935 geen oplossing heeft kunnen vinden, volledig zouden herleven.

Inmiddels kan men toegeven, dat voor- en tegenstanders van koersflexibiliteit zeer wel omtrent de principiële verdiensten van dit systeem van mening kunnen verschillen, zonder dat zij elkander gemakkelijk van de juistheid hunner respectieve inzichten zullen kunnen overtuigen. De overgang naar een stelsel van fluctuerende wisselkoersen stelt in de huidige situatie echter eveneens belangrijke technische problemen aan de orde, en aan deze kant van de zaak wordt in vele gevallen onvoldoende aandacht gewijd. Het kan daarom van belang worden geacht speciaal de technische complicaties, die uit de aanvaarding van vrije koersvorming kunnen voortspruiten, onder de loupe te nemen.

De koersflexibiliteit, die thans wordt bepleit, heeft, zoals reeds werd opgemerkt, vele trekken gemeen met de vooroorlogse zwevende standaard. Zij verschilt daarvan evenwel in één belangrijk opzicht. De vooroorlogse koersvorming was gebaseerd op vrijheid in het internationale betalingsverkeer; de na-oorlogse moet te combineren zijn met de aanwezigheid van nationale deviezencontroles, die ten minste het internationale kapitaalverkeer aan banden leggen en die wellicht in sommige gevallen eveneens bepaalde beperkingen ten aanzien van het zgn. lopende betalingsverkeer in stand houden. Deze combinatie van vrijheid (wat betreft de koersvorming) en gebondenheid (met betrekking tot de af te wikkelen internationale betalingen) schept verwickelingen.

In de eerste plaats is het van belang duidelijk vast te stellen, welke wijzigingen de overgang naar een systeem van veranderlijke wisselkoersen in de thans nog door de meeste landen toegepaste maatregelen op het gebied der deviezencontrole zou vereisen. De organisatie van het deviezenregime is veelal zodanig, dat iedere ingezetene, die valuta verwerft, gehouden is deze over te dragen aan de centrale bank (c.q. een onder toezicht van de centrale bank opererende deviezenbank), terwijl aan iedere ingezetene, die krachtens vergunning over vreemde valuta mag beschikken, de betrokken deviezen door of vanwege de centrale bank worden verkocht. Van een valutamarkt is in dit stelsel geen sprake. Het deviezenaanbod moet krachtens dwingend recht aan het met de leiding van de deviezencontrole belaste orgaan worden verkocht; aan de

deviezenvraag kan slechts door dezelfde instantie worden voldaan. De Overheid gedraagt zich tegenover de verkopers als enige koopster, tegenover de kopers (die harentwege op rantsoen worden gesteld) als enige verkoopster; de prijs waartegen de Overheid bereid is valuta te kopen en te verkopen wordt ten overvloede door haar eenzijdig vastgesteld. Het is duidelijk, dat in een zodanig stelsel vrije koersvorming technisch onmogelijk is.

Een systeem van fluctuerende wisselkoersen voorziet ten minste de aanwezigheid van een markt, waar vraag en aanbod elkaar ontmoeten en waar de Overheid derhalve niet als universele wederpartij optreedt. De omstandigheid, dat aanbieders van vreemde valuta op die markt rechtstreeks contact zoeken met de vragers van deviezen, ten einde het in onderling goedvinden over de wisselkoers eens te worden, wil uiteraard niet zeggen, dat het valutaverkeer door de instelling van een zodanige markt geheel vrij wordt en dat derhalve de valutacontrole ipso facto wordt geliquideerd. Zolang de Overheid althans een gedeelte van het valutaverkeer van bindende regelen afhankelijk wil maken (hetgeen, zoals reeds werd opgemerkt, in de meeste landen stellig het geval is), kan zij de valutamarkt niet aan haar lot overlaten. De uitoefening van de valutacontrole zal onder die omstandigheden moeten berusten op een tweetal voorschriften: aan aanbieders van vreemde valuta wordt de plicht opgelegd hun deviezen binnen een bepaalde maximum periode op de binnenlandse valutamarkt te realiseren; vragers van valuta zullen op de valutamarkt alleen worden toegelaten wanneer zij in het bezit zijn van een door de Overheid afgegeven deviezenvergunning.

Onder de geschetste voorwaarden kan een valutamarkt tot stand komen, waar de koers onder invloed van vraag en aanbod fluctueert. De huidige Franse „marché libre” voor de dollar beantwoordt aan de gegeven beschrijving. Van een waarlijk vrije markt is in dit geval echter geen sprake; alleen de koersvorming, die optreedt bij het gedwongen aanbod en de getolereerde vraag, kan als vrij worden beschouwd.

Zodra men de technische voorwaarden heeft gecreëerd, waaronder een vrije koersvorming kan optreden, doet zich een tweetal problemen voor. In de eerste plaats behoudt de Overheid uiteraard de bevoegdheid op de markt te interveniëren, in die zin, dat zij bij een overmatig aanbod van enig devies het excedent voor eigen rekening uit de markt neemt, dan wel dat zij bij een overmatige vraag uit haar eigen reserves put teneinde het aanbod te steunen. Indien de Overheid tevoren aankondigt, dat zij bij bepaalde koerslimites automatisch zal ingrijpen, ontstaat een situatie, die gelijkenis vertoont met de koersvorming onder de gouden standaard. Het verschil met de toestand van gefixeerde koersen bestaat dan uitsluitend hierin, dat naar boven en naar beneden beperkte koersfluctuaties mogelijk worden en dat de centrale bank bij tijd en wijle een koerswinst behaalt ten koste van de markt. Opgemerkt kan worden, dat dit systeem verenigbaar is met de afspraken van Bretton Woods, vermits het Internationale Monetaire Fonds accoord gaat met koersfluctuaties tot plus of min 1 pCt van de officiële pariteit. Degenen, die vrije koersvorming bepleiten, hebben echter niet deze verfijning van het huidige stelsel van vaste wisselkoersen in gedachten.

Indien de Overheid wel intervenueert, maar niet op tevoren aangekondigde koersen, ontstaat een situatie, die gelijke is vertoont met de praktijk der equalisatiefondsen ten tijde van de zwevende valuta. Een zodanige interventie is uiteraard met vrije koersvorming verenigbaar, indien de Overheid er mede volstaat de dagelijkse plooiën glad te strijken, terwijl zij de koersontwikkeling op langere termijn ongehinderd laat. Het spreekt vanzelf, dat men in dat geval, evenals vóór de oorlog, ruimschoots kan debatteren over de vraag, in hoeverre het feitelijke overheidsingrijpen op de wisselmarkt de natuurlijke ontwikkeling der wisselkoersen bevordert of tegenwerkt.

¹⁾ Het eerste gedeelte van dit artikel werd gepubliceerd in „E.-S.B.” van 22 Maart 1950.

Een tweede complicatie is van ernstiger karakter. Zodra een land een stelsel van vrije koersvorming organiseert, ontstaat er een aantal deelmarkten op ieder waarvan de vragers en aanbieders der onderscheiden buitenlandse valuta's elkander ontmoeten. Voor zover de verhandelde deviezen onderling onwisselbaar zijn, zijn die deelmarkten volledig gescheiden. In de gegeven situatie, waarin het niet mogelijk is lires of pesetas te kopen teneinde langs die weg in het bezit van dollars te geraken, opent de instelling van een vrije markt geen mogelijkheid tot valuta-omzetting. Dit houdt in, dat de koersvorming op de verschillende deelmarkten, voor zover de betrokken valuta's onconverteibel zijn, onderworpen zal zijn aan onderling onafhankelijke invloeden, anders gezegd, dat, bezien van het standpunt van het land waar de vrije koersvorming functioneert, de onderscheiden valutanoeringen ieder haar eigen evoluties zullen vertonen. In eerste instantie zal de instelling van een vrije valutamarkt dus moeten leiden tot een doorbreking van de homogeniteit der „cross rates”. Zolang de betrokken Overheid inderdaad vraag en aanbod de vrijheid laat de koers te bepalen, zullen, in vergelijking met de wisselhoteringen elders, afwijkingen ontstaan, die niet door enigerlei valuta-arbitrage langs natuurlijke weg worden rechtgetrokken.

Bij alle moeilijkheden, waartoe het bilateralisme in het internationale handels- en betalingsverkeer aanleiding geeft, heeft men tot dusverre althans de „cross rates” geëerbiedigd. Wanneer de instelling van een vrije markt er toe zou leiden, dat niet slechts de koersstabiliteit maar ook de koershomogeniteit zou worden doorbroken, moeten de consequenties als zeer ernstig worden beschouwd.

Bij afwezigheid van valuta-arbitrage zou een stelsel van niet-sluitende „cross rates” onverwijld aanleiding geven tot ontwrichting van het internationale goederen- en dienstenverkeer. De optredende koersverschillen leiden in dat geval zoner mankerende tot het overspreiden van een transitieverkeer langs andere dan de normale handelskanalen, een verkeer, dat zijn ontstaan niet ontleent aan commerciële overwegingen, maar uitsluitend aan de mogelijkheid tot het behalen van bizarre koerswinsten. Een zodanige situatie is internationaal onaantvaardbaar. Zij berokkent niet slechts commerciële schade, maar zij leidt er tevens toe, dat sommige landen zich hard deviezen zien ontgaan ten voordele van andere. Het lijdt geen twijfel, dat de gedupeerde categorie alles in het werk zou stellen om deze gang van zaken te vermijden, getuige bij voorbeeld de Britse strijd tegen de voor het pondengebied nadelige „cheap sterling”-praktijken. Een stelsel van vrije koersvorming, dat tot een algemene doorbreking der „cross rates” aanleiding geeft, moet dan ook onvoorwaardelijk worden verworpen. Het zou de internationale handel in moeilijkheden brengen, die aanzienlijk groter zijn dan de nadelen van het bilateralisme, waartegen men de strijd aanbindt. De ervaring leert, dat de landen, die in de laatste jaren de handhaving der homogene „cross rates” hebben veronachtzaamd (Frankrijk, Italië), onder internationale druk vrij spoedig van de dwaalingen huns weegs zijn teruggekeerd.

Inmiddels is het technisch mogelijk het systeem der koersflexibiliteit zodanig in praktijk te brengen, dat de bovenbedoelde bezwaren worden vermeden. Het land, dat op zijn grondgebied een vrije wisselmarkt in het leven roept, zal in dat geval de koersvorming zodanig moeten bewaken, dat de homogeniteit der „cross rates” in stand blijft. Deze situatie zal zich voordoen, indien alle koersnoteringen op de betrokken markt procentueel dezelfde fluctuaties vertonen.

Het spreekt vanzelf, dat bij een waarlijk vrije koersvorming van onderling onconverteibele valuta's deze ontwikkeling zich in feite nimmer zal voordoen. De betrokken Overheid zou deze moeilijkheid echter kunnen omzeilen door de koersontwikkeling op één deelmarkt tot richtsnoer te nemen, en door tegelijkertijd op de overige deelmarkten zodanig te interveniëren, dat de daar optredende fluctuaties

in overeenstemming worden gehouden met de koersschommelingen van de eerstgenoemde valuta. Deze situatie bestaat momenteel in Frankrijk, waar de koers van de dollar op de „marché libre” bepalend is voor de notering van de overige op die markt verhandelde valuta's. De Banque de France komt dagelijks tussen beide teneinde de juiste verhoudingen in de hier bedoelde zin te bestendigen.

Wanneer de vrije koersvorming aldus in praktijk wordt gebracht, is zij weinig meer dan een middel om de eigen valuta geruisloos te laten re- of devalueren, zonder dat de officiële door het Internationale Monetaire Fonds voorziene procedure wordt in acht genomen. De geschetste methode leidt echter bepaaldelijk niet tot de totstandkoming van een natuurlijk evenwicht tussen de onderscheiden valuta's, wier koersen variabel zijn gemaakt. Een land, dat op de bovenbedoelde grondslag een stelsel van koersflexibiliteit aanvaardt, kan langs die weg ten hoogste een natuurlijk evenwicht bereiken ten opzichte van de ene valuta, wier schommelingen als richtsnoer worden aangenomen. Ten opzichte van alle andere zal de centrale bank, teneinde de „cross rates” in stand te houden, moeten interveniëren op een wijze, die de natuurlijke ontwikkeling geweld aandoet, d.w.z. zij zal, al naar gelang van de omstandigheden, ofwel moeten doorgaan met bepaalde haar beschikbare deviezenreserves ter markt te brengen, ofwel zij zal sommige deviezen uit de markt moeten nemen. Het land, dat tot dit systeem overgaat, zal zich aan de hier geschetste consequenties niet kunnen onttrekken. De bilaterale onevenwichtigheden zullen dus op een breed front voortbestaan, zonder dat het fluctuerende land daaraan met monetaire middelen paal en perk vermag te stellen.

Zolang de internationale valutaconvertibiliteit niet is hersteld, en zolang derhalve ieder land slechts geacht kan worden in evenwicht te zijn indien ieder zijner bilaterale betalingsbalansen zich in evenwicht bevindt, zal een vrije koersvorming, die de „cross rates” eerbiedigt, slechts tot een partieel resultaat leiden. Ieder land kan trachten de mate van evenwicht, die onder dit stelsel bereikbaar is, gunstig te beïnvloeden door een verstandige keuze van de valuta, waarop het zijn koersfluctuaties oriënteert, zonder nochtans een oplossing ten principale tot stand te brengen. Het natuurlijke betalingsbalansevenwicht is onder deze omstandigheden geen probleem, dat door enig land individueel kan worden opgelost, maar een vraagstuk van internationale orde ²⁾.

* *

Tot dusverre werd steeds uitgegaan van de veronderstelling, dat één of enkele landen overgingen tot een stelsel van vrije koersvorming, terwijl elders het systeem der vaste pariteiten met de daaruit voortvloeiende „cross rates” in stand bleef. Wanneer, op de grondslag van deze hypothese, de landen met vrije koersvorming de „cross rates” der stabiele valuta's niet eerbiedigen, ontstaat een situatie, die van internationaal standpunt bezien meer problemen creëert dan zij oplost. Wanneer daarentegen de landen met de vrije koersvorming de „cross rates” der stabiele valuta's in tact laten, bereiken zij in het gunstigste geval een partieel evenwicht, maar slagen zij er niet in een oplossing te vinden voor de problemen, die voortspruiten uit de omstandigheid, dat de stabiele valuta's onderling niet in evenwicht zijn. Uit het voorgaande volgt, dat één of enkele landen niet bij machte zijn langs de weg der koersfluctuaties het natuurlijke evenwicht tot stand te brengen, zolang de overige hun koersstabiliteit handhaven. Resteert dus de vraag, of de koersflexibiliteit tot de gewenste oplossing zou leiden, indien alle of althans alle belangrijke landen bereid waren hun koersen te laten fluctueren.

Een algemene toepassing der koersflexibiliteit zou weliswaar een einde maken aan de thans bestaande starre „cross rates”, maar zij zou het probleem der „cross rates” als zodanig niet écarteren. Ook wanneer alle koersen varia-

²⁾ Vgl. S. Posthuma: Prae-advies 1949, Vereniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek, blz. 59.

bel zijn, moet de garantie bestaan, dat de „cross rates” op elkander afgestemd blijven, indien men wil voorkómen, dat de schadelijke gevolgen optreden, waarvan in het voorgaande gevag werd gemaakt. Het valt niet in te zien, dat een universele aanvaarding van het beginsel der beweeglijke koersen (steeds in een situatie, waarin geen internationale valutaconvertibiliteit bestaat) de oplossing van het probleem zou vergemakkelijken. Wat immers is het geval?

Iedere regering organiseert op haar eigen grondgebied een valutamarkt, waar zij weliswaar de koersvorming vrij laat, maar waar zij vraag en aanbod volgens haar eigen regelen controleert, en waarop zij bovendien naar eigen inzicht intervenueert. Als marktpartijen kunnen slechts optreden de ingezetenen van het land in quaestie, t.w. aanbieders, die genoopt zijn hun deviezenbezit te realiseren, en vragers voor zover zij verlof hebben deviezen te verwerven. Dit levert in de practijk geen moeilijkheden op, zolang de landen wier valuta's op de vrije markt van enig land worden genoteerd, aan het laatstbedoelde land „carte blanche” geven. De Franse „marché libre” bijv. vormt voor Nederland geen inconvenient, omdat de koersfluctuaties van de gulden, die uit de functionnering van de Parijse wisselmarkt voortvloeien, voor ons slechts de manifestatie zijn van de waardeschommelingen, die de Franse frank ten opzichte van alle andere valuta's gelijkelijk ondergaat. In deze situatie kan Nederland zich dus met een passieve houding vergenoegen.

De toestand wordt onmiddellijk gecompliceerd, indien twee of meer landen, die alle het flexibele systeem bezitten, elkanders valuta noteren. Van een „carte blanche” kan dan geen sprake meer zijn, aangezien de diverse noteringen in dat geval de weerslag moeten vormen van de wederzijdse inzichten omtrent het noodzakelijke koersverloop. Men krijgt onmiddellijk de vraag te beantwoorden, welke circulatiebank aansprakelijk is voor welke koersaanpassing, hetgeen in de practijk, vooral wanneer het aantal flexibele valuta's toeneemt, tot welhaast onontwarbare puzzles moet leiden. In het gunstigste geval kan men zich voorstellen, dat de circulatiebanken op deze grondslag een uiterst kunstmatig stelsel van koersverschuivingen opbouwen, die met een natuurlijke evenwichtstendentie stellig *niets gemeen hebben*. In een iets ongunstiger geval belandt men in een chaos.

Een normale verhouding zou eerst ontstaan, indien de noodzakelijke arbitrage niet beruiste op moeizame afspraken tussen de onderscheiden centrale banken, maar indien de koersaanpassing, zoals vóór de oorlog, opnieuw zou geschieden langs de weg der particuliere valuta-aan- en verkopen. Dit laatste is echter niet mogelijk zolang iedere valutamarkt alleen toegankelijk is voor de ingezetenen van het land, waar deze markt functionneert. De particuliere arbitrage kan pas optreden wanneer een ingezetene de vrijheid krijgt de hem beschikbare valuta buiten het land zijner inwoning te verkopen en de valuta, die hij behoeft, elders dan in zijn eigen land te verwerven. Dit houdt in, dat iedere regering in de eerste plaats bereid moet zijn haar eigen ingezetenen ten aanzien van hun valutatransacties de vrije hand te laten, en voorts om niet-ingezetenen te behandelen op dezelfde voet als ingezetenen. Anders gezegd: herstel der vrije valuta-arbitrage vereist de afschaffing van alle valutarestricties, die de onderscheiden regeringen ter bescherming van het internationale kapitaalverkeer en/of van sommige sectoren van het lopende betalingsverkeer zouden wensen te handhaven. De arbitrage moge naar haar aard van een kapitaalimport of -export verschillen, naar de vorm is zij daarvan niet te onderscheiden.

Consequent doorredenerend, moet men dus concluderen, dat fluctuerende wisselkoersen bij homogene „cross rates” niet te verenigen zijn met de valutacontrole, waarop de meeste landen thans nog prijs stellen, maar dat het stelsel slechts kan werken op de wijze, waarop het vóór de oorlog heeft gefunctionneerd, nl. als zwevende standaard bij onbe-

lemmerd internationaal betalingsverkeer. De propaganda-actie voor fluctuerende wisselkoersen, aanbevolen als een middel om het evenwicht op valutagebied tot stand te brengen, schiet dus haar doel voorbij. De technische uitvoerbaarheid van het stelsel berust op de aanwezigheid van de voorwaarden, die men wil verwezenlijken. Men poneert, dat de vrije koersvorming tot resultaat zal hebben, dat herstel der convertibiliteit (op basis van de nieuwe koershoudingen) eerlang mogelijk is wordt. De vrije koersvorming kan echter geen dienst doen voordat de convertibiliteit (die bij de bestaande koersen voor de meeste landen niet te verwezenlijken is) tevoren is geproclameerd.

De conclusie moet dus luiden, dat het stelsel der koersflexibiliteit, zolang de convertibiliteit niet op andere wijze is hersteld, slechts kan worden gehanteerd door één of enkele landen, zonder dat het in dat geval leidt tot de vestiging van een natuurlijk evenwicht. Als algemeen middel van valutapolitiek leidt de koersflexibiliteit ofwel tot doorbreking der „cross rates” met alle gevolgen van dien, ofwel tot een reeks onhanteerbare koersafspraken tussen centrale banken; dit soort fluctuaties heeft met een tendentie naar een natuurlijke evenwichtstoestand echter weinig te maken. Wenst men het één noch het ander, dan is het stelsel der fluctuerende koersen met het voortbestaan van deviezenrestricties onverenigbaar.

Voor de normalisering van de internationale valutaverhoudingen, waaraan ten eerste behoefte bestaat, zullen dus andere wegen moeten worden bewandeld. De vaste pariteiten, die zo nodig van tijd tot tijd worden herzien indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven, kan men voorlopig niet ontberen.

's-Gravenhage.

Prof. Dr F. A. G. KEESING.

HET NIEUWE DEVIEZENREGIME IN INDONESIË.

Wij willen in het onderstaande' zeer in het kort een uiteenzetting geven van de met ingang van 13 Maart 1950 afgekondigde maatregelen op het stuk van het Indonesische deviezenregime, welke vanwege hun ingrijpend karakter een nadere uiteenzetting stellig rechtvaardigen, niet alleen vanwege de techniek van dit vernuftig uitgedacht systeem, maar evenzeer wat de hiervan verwachte mérites betreft. Waar binnen de toegemeten plaatsruimte het niet wel mogelijk is beide punten ook maar enigszins volledig te behandelen, lijkt het aangegeven slechts enkele facetten, die het meest dominerend zijn, aan te stippen.

Onder het nieuwe, in overleg met de Regering der R.I.S. door het „Lembaga Alat-Alat Pembajaran Luar Negeri” — de Indonesische naam voor Deviezeninstituut, nader af te korten als L.A.A.P.L.N. — met ingang van 13 dezer afgekondigde regime, zullen exporteurs hun deviezen evenals voorheen moeten afdragen, met dien verstande, dat zij naast de tegenwaarde hiervan in I.C. op basis van de officiële koers, een deviezencertificaat, hierna te noemen „D/C”, ontvangen ter hoogte van 50 pCt van de op TT of zicht-koopkoers berekende tegenwaarde van de exporteerder deviezen. Dit D/C geeft de exporteur het recht tot dit bedrag, eveneens op basis van de onveranderd gehandhaafde wisselpariteiten, deviezen van zijn bank te kopen, welke hij nodig denkt te hebben, hetzij voor de import, hetzij voor de betaling van „Invisibles”, als daar zijn afschrijving, winst etc.

Bij het aandielen van de betreffende deviezen aan zijn bank heeft de exporteur de volgende keuze:

a. een certificaat in natura hij zijn bank aan te vragen; in dit geval wordt hem een te zijnen name luidende, niet tussen andere personen of instellingen dan de met name genoemde deviezenbanken, verhandelbaar, in I.C.

luidend D/C overhandigd, waarvan de geldigheidsduur is bepaald op 30 dagen;

b. geen certificaat in natura te vragen, doch het hem uit hoofde van zijn export competerende D/C aan zijn bank over te dragen, die hem voor de op dat tijdstip geldende marktwaarde van D/C's in I.C. crediteert.

Voor importeurs is een regeling getroffen, waarbij zij op grond van een hun verstrekte invoer- resp. deviezenvergunning, in de toekomst bij hun bank slechts deviezen kunnen appliceren voor zover zij zich bovengenoemde D/C's tot een nominaal bedrag in I.C. van 100 pCt van de tegenwaarde der door hen benodigde deviezen op basis van de officiële koers hebben verschafte. Dit betekent dus, dat de importeurs bij een certificatenprijs van 200 pCt — de op dit moment vigerende koers — voor de door hen benodigde valuta een prijs van 300 pCt van de tegenwaarde van de officiële wisselkoers zullen moeten betalen, t.w. 100 pCt voor de valuta verkregen op basis van de officiële pariteit, vermeerderd met 200 pCt voor de prijs van het D/C.

De exporteur daarentegen, die, zoals reeds eerder werd opgemerkt, D/C's ontvangt tot 50 pCt van de officiële pariteit, ontvangt bij export, uitgaande van de vigerende marktprijs der D/C's van 200 pCt, slechts 200 pCt van zijn oorspronkelijk exportprovenu. M.a.w. de exporteur ontvangt het tweevoudige, terwijl de importeur het drie-voudige moet betalen.

De hierboven genoemde maatregelen met betrekking tot de import, hebben eveneens betrekking op die betalingen aan het buitenland welke in de zgn. „diensten-verkeersector” liggen en waartoe kunnen worden gerekend transfer van winsten en afschrijvingen, delegatie-betalingen, spaar- en kapitaalsremises, verzekeringspremies, stortingen in pensioenfondsen en dergelijke, welke dus onder vigueur van het nieuwe systeem een driemaal zo hoog bedrag in I.C. zullen vorderen. Als overgangsmaatregel is evenwel door de Regering van de R.I.S. bepaald, dat de meerdere kosten, welke uit hoofde van deze bepalingen voor landsdienaren zullen voortvloeien, uit hoofde van delegatiecredieten en de zgn. „spaarremises 1949”, voorlopig voor rekening van de R.I.S. zullen worden genomen, terwijl eveneens in overleg met de R.I.S. door het L.A.A.P.L.N. bekend is gesteld, dat gedurende een periode van drie maanden ook de kosten verbonden aan delegaties voor rekening van „particulieren” nog tegen oude koers zullen kunnen worden geëffectueerd, met dien verstande, dat de deleganten wordt toegestaan een valutatermijncontract voor een periode van drie maanden met het L.A.A.P.L.N. op oude koers te sluiten.

Het 50 pCt-gedeelte van de door de export binnengebrachte deviezen, waartegenover in eerste instantie geen D/C's worden afgegeven, komt uiteraard rechtstreeks ter beschikking van het Indonesisch Deviezenfonds en het zijn deze deviezen, die in de eerste plaats zullen worden aangewend voor de betaling van de Gouvernements-importen, de buitenlandse schuldendienst en de diplomatieke diensten. Bij al deze uitgaven is het uiteraard uit budgetair oogpunt om het even, of de betreffende overheidsinstantie deze valuta op basis van de vrije importkoers moet betalen, dan wel op de officiële pariteit, aangezien in het ene geval het Deviezenfonds als officieel orgaan weliswaar een koerswinst maakt, doch terzelfder tijd de betreffende overheidsinstantie tot een overeenkomstig bedrag haar schuld bij de R.I.S. ziet toenemen.

Voor zover de niet tegen D/C's validerende exportvaluta niet is benodigd in de Gouvernementssector, worden deze bedragen dienstbaar gemaakt aan de voorziening in de nog niet bevredigde behoeften aan certificaten van importeurs en andere gegadigden niet tot de categorie der „deviezenproducenten” behorende, die, zoals reeds in het bovenstaande is uiteengezet, tot het volle nominale bedrag van de door hen beoogde deviezen-

aanwending naast een import-, resp. deviezenvergunning, tevens D/C's dienen voor te leggen. De langs deze weg beschikbaar komende certificaten nu worden aan hen — wat betreft de besteding van de hierbedoelde restant-deviezenbedragen — door het Gouvernement (Deviezenfonds) via de banken verkocht tegen de vigerende marktprijs der certificaten. Het is tot dit bedrag, dat door het Deviezenfonds op de door hem via de banken af te geven D/C's een effectieve winst wordt gemaakt, terwijl eveneens tot dit bedrag het geldcontraherend effect wordt verkregen, dat mede één der hoekstenen van het opgetrokken gebouw vormt.

De mate, waarin dit geldonttrekkende effect zal optreden, wordt uiteraard bepaald door de omvang van de transferbehoeften in de overheidssector. Zouden deze zeer groot blijken, dan zal het Deviezenfonds slechts in zeer geringe mate als sluitstuk voor het verschaffen van D/C's kunnen fungeren en zal het leeuwendeel moeten komen uit de niet door exporteurs en andere producenten van valuta zelve gebruikte D/C's.

Om ieder misverstand terzake bij voorbaat weg te nemen, moge worden opgemerkt, dat een exporteur, die een D/C niet aanstonds gebruikt, doch dit tot verkoop brengt, hierdoor op zichzelf geen verlies lijdt, ook al zou hij later deviezen benodigen, indien althans in de tussentijd de D/C-prijs niet is gestegen. Alsdan zal hij immers tegen dezelfde prijs de door hem benodigde certificaten kunnen terugkopen.

In dit verband zij tevens opgemerkt, dat exporteurs en importeurs in de gelegenheid zullen worden gesteld het prijsrisico gelegen in D/C's op termijn af te dekken, waartoe de mogelijkheid is geschapen om met de deviezenbanken termijnzaken in certificaten te doen. De deviezenbanken zullen hierbij de enige instanties zijn; die zich als tegenpartij voor zodanige transacties zullen mogen inzetten. Het Deviezenfonds heeft zich doelbewust geheel buiten deze termijnzaken geplaatst en zal derhalve met de banken uitsluitend op ready-basis handelen.

Evengoemd termijnrisico is daarom aanwezig, omdat exporteurs niet eerder voor D/C's kunnen appliceren, dan wel deze te gelde maken dan op het moment van levering der valuta, waaronder tevens te verstaan het moment van negociatie van de exportwissel en welk moment zeer ver verwijderd kan liggen van dat van afsluiting der goederentransactie. Gedurende die periode zou de exporteur dus het risico van het prijsverloop der D/C's lopen, in tegenstelling tot het *valutarisico* op de *hoofdsom*, waartegen hij zich uiteraard kan behoeden door een valutatermijncontract met zijn bank te sluiten, iets waartoe hij onder de nieuwe regeling trouwens evenzeer verplicht blijft als in het verleden; zulks in tegenstelling tot de importeur, voor wie het gedwongen afsluiten van een valutatermijncontract thans is opgeheven.

De noodzaak voor het scheppen van een certificaat-termijnmarkt voor de importeur is niet zo klemmend, aangezien de importeur onder de nieuwe regeling reeds op het moment van de *aankoop* der valuta een D/C aan de betreffende bank dient over te leggen, waartoe hij — voor zover uit hoofde van een eerdere deviezeninbreng niet reeds zelf in het bezit van een D/C in natura — op datzelfde moment de benodigde D/C's van de betreffende bank zal dienen te kopen. Door onmiddellijk in aansluiting op het tot stand komen van zijn goederenimportcontract met het buitenland een valutacontract te sluiten en de daarvoor benodigde D/C's te kopen, kan een importeur dus zijn gehele koersrisico uitschakelen. Het nadeel voor hem is echter, dat hij reeds op dat moment de voor de aankoop van het D/C benodigde middelen moet uitleggen. Het termijnkoopcontract in D/C geeft hem nu de mogelijkheid het risico van het verloop van de certificatenprijs reeds aanstonds af te dekken zonder op dat moment reeds middelen te moeten vastleggen. Wel zal hij alsdan van het sluiten van een valutacontract

moeten afzien, waartoe de *nieuwe* regeling hem nl. de vrijheid laat, hetgeen voor hem veelal wel geen overwegend bezwaar zal vormen.

De zeer belangrijke plaats, welke de banken in het gehele certificatenstelsel is toegewezen, komt ook hier weer tot uitdrukking. In dit verband kan het dienstig zijn de voornaamste functies, de banken bij het thans ontworpen systeem toegewezen, nog eens summier aan te stippen.

1. Alle overdrachten van D/C's geschieden aan en door een bankinstelling, rechtstreekse transacties tussen exporteurs en importeurs zijn daardoor niet mogelijk, hetgeen uit algemeen deviezenoogpunt volstrekt juist moet worden geacht. Dit systeem brengt met zich, dat de banken, hoewel daartoe niet verplicht, in de praktijk naast de exporteur, voor zover deze levering van het D/C in natura verlangt, de enige houdsters van D/C's zullen zijn, een omstandigheid, die uiteraard zekere risico's met zich brengt, doch die de banken daarvan zeer waarschijnlijk niet zal weerhouden uit hoofde van het feit, dat de vraag naar D/C's uiteraard veel en veel groter zal blijken te zijn dan het van exporteurs emanerende aanbod, wanneer men althans het van het Deviezenfonds aan de markt toe te voeren bedrag, hetwelk eerst in beweging komt wanneer het tekort bij de banken daartoe noopt, buiten beschouwing laat. Bovendien zal het, zoals reeds opgemerkt, de banken steeds mogelijk zijn haar risico's op D/C-posities te verkleinen door tegenover haar contante saldo op certificaten-rekening termijnverkoop in D/C's te sluiten.

2. De overdracht van certificaten door en aan het Deviezenfonds geschiedt uitsluitend via de banken. De mogelijkheid tot overdracht aan het Deviezenfonds is uiteraard geopend voor het geval het aanbod van D/C's zo sterk geocht worden, dat de certificatenprijs zich ten detrimente van de banken niet zou kunnen handhaven, in welk geval het Deviezenfonds steun aan deze markt zal verlenen.

3. De banken stellen dagelijks op grond van de vragen en aanbodverhoudingen en naar mag worden aangenomen in overleg met het Deviezenfonds, dat, zoals reeds eerder werd opgemerkt, manipulatiemogelijkheden heeft, de prijs van de D/C's vast.

4. Haar in natura aangeboden D/C's worden door de banken ingenomen en vernietigd. Voor de aldus verworven certificaten, tezamen met de D/C's, waarvan de overdracht door exporteurs aan de banken plaatsvindt tegen creditering hunner rekening en zonder levering in natura, wordt door de banken een door haar te voeren zgn. „certificaten-rekening” gedebiteerd, welke bij verkoop van certificaten aan importeurs e.d. wordt gecrediteerd. Het zijn de saldi dezer rekeningen, welke van dag tot dag aangeven tot welke bedragen D/C's kunnen worden verkocht en dus deviezen afgegeven. Hierover moet wekelijks rapport aan het Deviezenfonds worden uitgebracht.

In het bovenstaande hebben wij de indruk kunnen wekken, of alle „inbrengers” van deviezen tot geen hoger bedrag D/C's kunnen verkrijgen dan 50 pCt van de in I.C. uitgedrukte tegenwaarde hunner exporten resp. geleverde diensten. Hierop zijn door de ontwerpers van dit systeem — en terecht — uitzonderingen geschapen. Wij hebben hier het oog op de zgn. „actieve investeringen” van buitenlandse zijde, waarmede, naare mag worden aangenomen, worden bedoeld die investeringen, welke het karakter dragen van deelneming in in Indonesië werkende maatschappijen, hetzij uit hoofde van door deze benodigd bedrijfskapitaal, dan wel voor de rehabilitatie onmisbare kapitaalgoederen. Zouden dergelijke remises op basis van de bestaande exportkoers worden afgerekend, dan zou dit betekenen, dat de begunstigde van deze transfer 200 pCt van de in I.C. uitgedrukte tegenwaarde der investering zou ontvangen, doch op het moment, dat dit provenu voor importdoeleinden zou worden aan-

gewend, 300 pCt zou moeten uitleggen. Dit zou iedere buitenlandse remittent afschrikken; vandaar, dat voor deze categorie bepaald is, dat op importkoers zal worden afgerekend, hetgeen dus hierop neerkomt, dat begunstigten van deze remises tot het volle bedrag van hun te ontvangen remises D/C's zullen verkrijgen.

Of deze bepaling ook van toepassing zal worden geacht op investeringen, die het karakter dragen van uit het buitenland aan te trekken geldleningen staat nog niet vast; wel, dat inbrengers van deviezen uit hoofde van travellers' cheques, vreemd bankpapier etc., dus het gehele buitenlandse toeristenverkeer, op dezelfde voet als exporteurs worden afgerekend, hetgeen logisch is te achten.

De vraag zou kunnen rijzen waarom het D/C in I.C. luidt en waarom niet in de valuta's, waarin de invoer- resp. de deviezenvergunningen luiden. Het antwoord hierop is, dat hierdoor wordt voorkomen, dat zgn. „disorderly cross rates” zouden ontstaan, iets wat men uit internationaal monetaire politieke overwegingen tot iedere prijs heeft willen vermijden. Weliswaar zou het mogelijk zijn geweest door het dagelijks ingrijpen van het Deviezenfonds zodanige afwijkingen te voorkomen, maar dit had toch weder een additionele belasting op banken en Deviezenfonds gelegd, hetgeen de verantwoordelijke autoriteiten terecht niet hebben aangedurfd.

**

Hopen wij in het bovenstaande de technische mérites van het systeem enigszins te hebben belicht, dan kan de vraag rijzen, welke de overwegingen kunnen zijn geweest voor de Indonesische autoriteiten om een systeem als het bovenstaande op dit moment te introduceren. Het antwoord hierop kan betrekkelijk kort zijn. De oorlogshandelingen, welke in de jaren na 1941 over dit gebiedsdeel zijn gegaan, hadden een situatie geschapen, waarbij allens zeer ernstige wanverhouding was ontstaan tusschen goederen en geld, welke het duidelijkst tot uitdrukking komt in de prijsindex van voedingsmiddelen in de verschillende steden van Indonesië, welke varieert van 1.313 voor Djakarta tot 1.904 voor Pontianak, waarbij als basisjaar 1938 is genomen. Deze wanverhouding is uiteraard aan een veelheid van factoren toe te schrijven, waartoe in de eerste plaats zijn te rekenen de zeer grote deficitten, waarvoor het Gouvernement van het toenmalige Nederlands-Indië zich zag gesteld als gevolg van het ten enenmale ontbreken van een werkbaar belastingapparaat gepaard met enorm gestegen uitgaven. Voorts aan het eerst zeer geleidelijk op gang komen van het productie-apparaat en, voor zover dit op gang kwam, de paralyserende werking van de smokkelhandel, die, wat de bevolkingsproducten betreft, honderden miljoenen guldens deviezen aan het Deviezenfonds deed voorbijgaan en aldus de zozeer gewenste goederenaanvoer nog meer verhinderde.

Een niet te onderschatten factor vormde voorts het feit, dat de c.i.f.-prijzen van de invoergoederen veelal een veelvoud van die van vóór de oorlog bedroegen, terwijl op een enkele uitzondering na de exportprijzen lang niet in die verhouding stegen, hetgeen een zeer ongunstige invloed op de ruilvoet van dit gebiedsdeel moest hebben en het rehabilitatieproces ten zeerste vertraagde. Deze ongunstige ruilvoet versterkte op zijn beurt het aanzienlijke passief saldo op de Indonesische betalingsbalans. Weliswaar had dit importoverschot, waarbij nog kwam het passief saldo in de dienstensector, gefinancierd hetzij door het aantrekken van crediten van het buitenland — waarbij Nederland vooraan — hetzij door liquidatie van de Indonesische deviezenreserves en de Marshall-hulp, een deflatorio effect, doch dit werd weer meer dan geneutraliseerd door de enorme geldschepping van het Gouvernement, nodig om zijn uitgaven te financieren. Tenslotte hebben de vernietigingen op grote schaal zowel van productiemiddelen als goederenvoorraden in de jaren na 1947 tot de soevereiniteitsoverdracht er het hunne toe

bijgedragen om een toestand te scheppen, waarvoor de autoriteiten zich thans zien gesteld en die, wil het land niet in economische chaos verzinken, op de meest straffe wijze moet worden aangepakt.

Met het bovenstaande wil intussen niet zijn gezegd, dat de Overheid in het verleden geen pogingen heeft ondernomen om aan het ontwrichtende effect van de bovengeschetste wanverhouding geld/goederen enigermate een einde te maken, integendeel. In dit verband zij gereleveerd de door haar ondernomen experimenten op het stuk van de bevolkingslandbouw, met name die van de copra en de rubber en belichaamd in de bekende „inducement“-systemen, waarbij al naar gelang het productiegebied, hetzij rechtstreeks aan de oerproducent, hetzij aan de opkopen- de handel/exporteur, Straits-Dollars (zelfs ter hoogte van 30 pCt van de f.o.b.-waarde), rijst en/of textiel per ton of andere eenheid geleverd product ter beschikking werd gesteld, teneinde de producent tot productie te prikkelen, een prikkel die allengs meer nodig werd naar gelang de wanverhouding geld/goederen grotere omvang aannam, tot uitdrukking komende in het feit, dat de op basis van de officiële Straits-Dollarkoers in I.C. berekende f.o.b.-waarde van een product als rubber en copra beduidend lager lag dan de voortbrengingskosten van de oerproducent, rekening houdende met de hem verleende „inducements“. Het spiegelbeeld van deze ontwikkelingsgang vindt men tot op zekere hoogte o.a. in de zwarte markt noteringen van de dollar, het pond en de Nederlandse gulden te Djakarta. Beliepen deze begin 1949 nog resp. f 12,25, f 32,75 en f 1,65, begin 1950 waren deze reeds opgelopen tot resp. f 25, f 65 en f 3,80, terwijl vlak vóór de op 13 dezer afgekondigde deviezenmaatregelen deze koersen nog beduidend hoger waren. Geen wonder dan ook, dat geruime tijd vóór 13 Maart practisch geen bevolkingsproducten meer los kwamen, practisch zeker als men was, dat aan de kunstmatige koersverhouding tussen de Indonesische gulden en de overige valuta's met de Nederlandse gulden als centraal punt — een verhouding waarvan de fictie jarenlang door de milliarden credietverlening door Nederland gecamoufleerd was geworden — spoedig een einde zou moeten komen.

Een andere maatregel, welke de Overheid in het verleden had genomen, was de instelling in 1949 van de zgn. „vrije winstbelasting“ op een groot aantal importgoederen, waardoor de winsten, die in de keten importeur-detailist-consumer werden gemaakt en welke op grond van het feit, dat de aanvoeren op „landed cost“-basis plaatsvonden, zeer hoog waren, doch die slechts zeer ten dele fiscaal achterhaald konden worden, thans reeds aanstonds bij de bron werden belast op basis van 95 pCt van de geschatte meer-waarde bij verkoop in de vrije markt aan de tweede hand. Doch hoe nuttig deze maatregel ook mocht zijn, een definitieve oplossing van de kwaal werd hierdoor niet verkregen. En het is de erkenning van deze waarheid, t.w. dat aan het verstoorde evenwicht tussen goederen- en geldhoeveelheid iets moest worden gedaan, dat de kwaal in de kern aantastte, die de Regering van de R.I.S. er toe heeft gebracht op 13 Maart 1950 een aantal extern-monetaire maatregelen af te kondigen; waarvan het complement wordt gevormd door de op 19 dezer door de Regering van de R.I.S. bekend gestelde intern-monetaire maatregelen, ten doel hebbende een der symptomen, doch tevens een der bronnen van de verstoorde geld/goederenverhouding aan te tasten door met ingang van die datum de gehele girale en de chartale circulatie tot nagenoeg de helft van het voordien geldende peil, t.w. ca f 1.900 mln giraal, inclusief schatkistpapier bij niet-banken, en f 2.150 mln chartaal geld terug te brengen.

Vraag: welke desiderata hopen de Indonesische autoriteiten met de door haar afgekondigde extern-monetaire maatregelen, zoals in het bovenstaande toegelicht, te ver-

wezenlijken? Het antwoord hierop kan, naar het wil voor komen, drieledig zijn.

1. Stimulering van de export;
2. Afremming van de import;
3. Vermindering van het geldvolume.

Wat het eerste desideratum betreft, hoopt men door het hierboven geschetste systeem de exporteur zowel in de bevolkingssector als in de ondernemingslandbouwsector tot vergrote productie te prikkelen en tevens wat eerstgenoemde categorie betreft, het vigerende systeem van deviezeninducement op zo kort mogelijke termijn buiten werking te kunnen stellen en aldus een einde te maken aan de bovengeschilderde bij uitstek incidentele en zeer willekeurige vorm van inducementverlening, die bovendien deze onbillijkheid met zich bracht, dat zij de ondernemingslandbouw geheel onberoerd liet.

Uitgaande van een deviezencertificatenprijs van 200 pCt mag op grond van de bestaande f.o.b.-prijzen van een aantal bevolkingsproducten, als daar zijn rubber, katjang, rottan worden aangenomen, dat op basis van het nieuwe systeem een extra prikkel zal worden gegeven, zij het dan ook, dat hij binnen betrekkelijk beperkte grenzen blijft. Een indruk hiervan krijgt men wanneer men de betreffende f.o.b.-prijzen met inberekening van de „inducements“ stelt tegenover de f.o.b.-prijs zoals deze thans zal worden. Bedroegen deze voor rubber sheets I, rottan en katjang tanah einde December resp. f 241, f 156 en f 146 per 100 kg, op basis van de nieuwe regeling zullen deze f.o.b.-prijzen naar schatting komen te liggen op f 262, f 194 en f 160.

Voor die bevolkingsproducten, waarvoor geen „inducement“ bestond, zoals koffie arabica, tapioca e.d., zal het nieuw ingevoerde systeem veel sterkere „inducements“ vormen.

Intussen kan uit de zojuist door het L.A.A.P.L.N. gepubliceerde Mededeling aan de Banken No. 297 blijken, dat men toch nog niet tot definitieve opheffing der bestaande „inducements“ is durven overgaan, hetgeen naar ons gevoelen een teleurstellende omstandigheid vormt en wel duidelijk in het licht stelt hoe ernstig de situatie was geworden. Wel doet de betreffende Mededeling zien, dat men tot een drastische afbouw van de bestaande „inducements“ is overgegaan.

Tegenover deze exportstimulerende tendenties staat uiteraard het duurder worden van de import ook voor de bevolkingslandbouw, waarbij echter zij opgemerkt, dat bij de bestaande verhoudingen, de huidige vrije marktprijs voor goederen als garens, cambrics, greys, aniline verfstoffen zeer beduidend hoger ligt dan op basis van de 300 pCt importkoers, zodat het antwoord op de vraag, of bij het nieuwe systeem de bevolking er beter of slechter afkomt dan bij het bestaande, in het algemeen slechts kan worden gegeven, wanneer men weet welke goederen en tot welke hoeveelheden op basis van de thans gefixeerde vrije koers mogen worden ingevoerd en tevens of aan de massale „hoarding“ van importgoederen thans een einde komt.

Ten aanzien van de ondernemingslandbouw kan in het algemeen worden gesteld, dat deze, voor zover hij althans voor de export werkt, een tweemaal zo hoge opbrengst voor zijn product zal ontvangen. Of deze categorie van bedrijvigheid per saldo van de getroffen maatregelen zal profiteren, wordt in de eerste plaats bepaald door zijn importquote en de voor transfer uit anderen hoofde benodigde gelden. Overtreffen de hiervoor benodigde middelen in I.C. gemeten de opbrengst van haar deviezen-certificaten, dan zal het nieuwe systeem, zelfs indien de overige kostenfactoren gelijk blijven, voor haar een achteruitgang betekenen.

De zeer veel ongunstiger positie voor die bedrijven als „public utilities“, die niet voor de buitenlandse markt werken, niettegenstaande zij uit algemeen deviezenoogpunt

een zeer sterk deviezenbesparend element in zich dragen, en uit dien hoofde voor een compensatie in enigerlei vorm zeker in aanmerking komen, treedt hierbij wel zeer evident op de voorgrond, terwijl die ondernemingslandbouw, welks productie-apparaat grotendeels is vernietigd en daardoor voor de afzet van zijn product grotendeels op het binnenland is aangewezen, t.v. de Java-suikerindustrie, tengevolge van het nieuw geïntroduceerde systeem eveneens ernstige moeilijkheden kan ondervinden.

Wat het tweede desideratum betreft, lijdt het geen twijfel, dat, op grond van de bestaande importkoers van 300 pCt, de import sterk zal worden afgeremd en het is dan ook mede uit dien hoofde, dat gedifferentieerd is tussen de export- en importkoers.

Wat het derde punt betreft: zoals reeds eerder werd opgemerkt, zal voor zover het aanbod van exportcertificaten emanerende uit de 50 pCt, welke de exporteurs etc. ontvangen, onvoldoende is om de voor import benodigde certificaten te dekken, het Deviezenfonds moeten bijspringen met certificaten, welke worden verkocht tegen de door het Gouvernement niet zelf benodigde deviezen. Slechts voor zover dit het geval zal zijn, zal het geldvolume hiervan een vermindering ondergaan, omdat tot dit bedrag het Deviezenfonds middelen tot zich ziet vloeien, die, ervan uitgaande, dat zij niet voor andere doeleinden opnieuw aan de circulatie worden toegevoegd, aldus aan de omloop worden onttrokken. Voor zover daarentegen import plaatsvindt tegen de door exporteurs etc. verworven certificaten vindt uiteraard geen geldverkrappende werking plaats, doch uitsluitend een verschuiving van de gelden van importeurs naar exporteurs. Het mag dan ook enigszins worden betwijfeld, of bij de nu eenmaal te verwachten zeer grote importbehoefte van de R.I.S. en haar evenzeer zeer grote remisebehoefte uit hoofde van de door haar jegens Nederland aangegane verplichtingen, het met het derde desideratum gestelde doel in belangrijke mate zal kunnen worden verwezenlijkt.

De vraag zou kunnen rijzen, waarom de Regering van de R.I.S. tot bovengeschetst systeem is overgegaan in plaats van haar toevlucht te nemen tot een „allround“ devaluatie. Het antwoord hierop zou tweeledig kunnen luiden: vooreerst zou hierdoor het beoogde geldverkrappende effect gelegen in de bovengeschetste verkoop van D/C's door het Deviezenfonds niet zijn bereikt, doch daarenboven zou een devaluatie heden ten dage toch in ieder geval gepaard moeten gaan met het vastleggen van 's Lands wisselkoers op een bepaald punt. Het is duidelijk, dat in de uitermate verwarde monetaire verhoudingen, welke momenteel in Indonesië heersen, het onmogelijk moest worden geacht zich reeds thans op een zodanig punt vast te leggen. Vandaar, dat men na zeer lang wikken en wegen het systeem koos van vrije koersvorming, lees: vrije prijsvorming, van D/C's — uiteraard met de mogelijkheid van interveniëren door het Deviezenfonds — teneinde op grond van de hierbij te verkrijgen ervaring ten aanzien van de vraag- en aanbodverhoudingen, bij afwijkende im- en exportkoersen te kunnen beoordelen waar een mogelijk evenwichtspunt ware te vinden.

Thans zal moeten blijken, of het wel doordachte systeem van maatregelen, dat effect zal hebben, hetwelk de ontwerpers er van verwachten. Lang heeft men gearzeld met het doen van deze stap; of hij zal slagen hangt voornamelijk af van twee factoren. Vooreerst of het machtsapparaat voldoende is om het geheel van maatregelen te doen naleven, maar daarnaast of beter vóór alles, of tegelijkertijd met de drastische intern-monetaire saneringsmaatregelen ook de bron van alle kwaad, de geldschepping door de Overheid binnen redelijke grenzen kan worden ingedamd. Zou dit laatste niet binnen de mogelijkheden liggen, dan zullen ook de meest ingenieuze deviezensystemen geen blijvend soulaas kunnen bieden en zal de spiraalwerking wederom haar desastreus effect gaan doen gevoelen.

Amsterdam.

Drs G. J. H. DE GRAAFF.

HET BIERVERBRUIK.

Er worden heden ten dage in binnen- en buitenlandse vakbladen vrij veel beschouwingen gewijd aan de consumptie van alcoholhoudende en alcoholvrije dranken, onderlinge verschuivingen in hun verbruik en analyses der eventuele oorzaken, die daartoe zouden kunnen hebben geleid. Wat Nederland betreft, heeft meer in het bijzonder de daling van het bierverbruik per hoofd na de tweede wereldoorlog de aandacht getrokken.

Sommigen wijten deze daling aan smaakverandering, hetzij van het bier zelf, hetzij van de consument, weer anderen noemen als oorzaken: „geldgebrek“ der afnemers, te hoge bierprijs, terwijl ook wel wordt aangevoerd, dat het bierverbruik over de hele wereld een dalende tendentie vertoont.

Alvorens tot een nadere analyse over te gaan, komt het ons gewenst voor, enige cijfers te verstrekken over bierproductie en -verbruik in Nederland en andere belangrijke landen ter adstructie van de beschouwing (zie tabel op blz. 251).

Bij nadere bestudering van deze cijfers, kan men genoemde landen verdelen in drie groepen, te weten:

- A. de van ouds belangrijke bierlanden, zoals: Engeland, de Verenigde Staten, België enz. In deze groep vindt men allerlei schakeringen. Zo valt bijv. in de Verenigde Staten een stijging van het verbruik te constateren, vergeleken met de vooroorlogse jaren. In België daarentegen daalt het na-oorlogs verbruik, terwijl een land zoals Zweden een nagenoeg stabiel consumptiecijfer vertoont;
- B. de voor bier tot nu toe relatief onbelangrijke landen, waartoe men bijv. Hongarije en Italië kan rekenen. Hier kan men enige stijging waarnemen, al is deze meestal in absolute zin niet zeer groot. Ook Nederland was en is geen belangrijk bierland. In tegenstelling tot de andere landen uit groep B is het verbruik hier echter gedaald en heeft zich ook in 1949 nog in dalende richting bewogen. Verbruiksstijging wordt voorts aangemeld uit Rusland en een aantal Zuidamerikaanse staten, zoals Bolivia en Chili, waarover evenwel geen betrouwbare gegevens kunnen worden verstrekt;
- C. de zgn. „jonge“ landen, vooral opgekomen na de eerste wereldoorlog: Canada, Argentinië, Australië enz. De verbruiksstijging is hier vaak zowel absoluut als relatief aanzienlijk.

Uit deze cijfers kan niet worden geconcludeerd, dat er één algemene tendentie bestaat. In dit verband dient nog de mening gereleveerd, dat het bierverbruik overal zou dalen ten gunste van limonades en gedistilleerd. Deze bewering vindt geen steun in de bekende cijfers. In 1938 bedroeg de wereldbieromzet ca 220 mln hl, in 1937 260 mln hl, terwijl de raming voor 1948 275 mln hl luidt. Men schat, dat sinds 1939 in Europa de bierproductie met 8 pCt is gedaald, in de Amerikaanse landen daarentegen met 73 pCt is gestegen. Opvallend is hierbij het grote aandeel der Angelsaksische landen.

Gaan wij nu over tot een beschouwing van de mogelijke oorzaken van de verbruiksdaling in Nederland.

Een groot deel der verbruiksbepalenden van de daling aan „geldgebrek“ van de consument. Alvorens hier nader op in te gaan, moet het begrip verbruiksdaling iets meer worden gepreciseerd. Het woord heeft nl. geen betrekking op de totale omzet, want deze is in vergelijking met de vooroorlogse omzet niet gedaald (behalve in 1949), zoals blijkt uit de omzetcijfers voor Nederland in groep B van de tabel. Wel echter is het verbruik per hoofd vrij aanzienlijk gedaald. Is deze daling nu te verklaren uit geldgebrek? Het komt ons voor, dat men hier met een zeer vaag begrip werkt. Heeft men misschien het oog op de nominale lonen?

Bierproductie en bierverbruik.

Land	1934	1936	1938	1939	1945	1946	1947	1948	1949
Groep A.									
Engeland	A 24,6	26,8	29,5	30,0	32,2	33,7	28,4	29,5	—
	B 55,5	60,0	65,0	64,6	69,1	74,1	60,9	61,4	—
België	A 14,7	14,4	13,9	13,0	—	11,0	12,0	12,0	—
	B 173,0	168,1	166,2	163,0	—	—	150,0	150,0	—
Verenigde Staten	A 44,2	60,8	66,1	63,2	101,6	99,7	103,1	107,1	—
	B 39,6	51,0	45,7	46,8	73,8	65,9	70,0	67,0	—
Denemarken	A 2,16	2,23	2,23	2,45	2,19	3,16	2,80	2,13	—
	B 55,6	56,1	57,6	59,5	51,8	65,0	ca 65,0	—	—
Tsjechoslowakije	A 7,99	7,56	8,31	6,63	4,88	6,19	8,85	8,63	—
	B 52,6	49,2	—	—	—	—	ca 57,0	—	—
Zwitserland	A 2,47	2,05	2,14	2,46	1,06	1,18	1,69	1,73	1,89
	B 59,6	49,1	51,1	52,0	24,0	27,0	ca 38,6	40,0	—
Zweden	A 2,43	2,55	2,80	2,96	2,54 ¹⁾	2,82 ¹⁾	—	—	3,50
	B 39,6	41,1	45,0	46,3	37,6 ¹⁾	41,3 ¹⁾	—	—	—
Duitsland	A 36,8	39,9	48,1	51,3	—	ca 16,0 ²⁾	—	10,3 ³⁾	—
	B 56,0	58,7	68,7	73,6	—	ca 40,0 ²⁾	—	24,6 ³⁾	—
Oostenrijk	A 2,42	2,30	ca 2,74 ⁴⁾	—	1,50	—	ca 2,00 ⁵⁾	—	—
	B 35,8	32,6	ca 21,0 ⁴⁾	—	—	—	—	—	—
Ierland	A 3,48	2,59	ca 2,30	—	—	—	—	3,27	—
	B —	—	ca 35,0	—	—	—	—	ca 48,0	—
Luxemburg	A 0,41	0,40	ca 0,47	—	—	—	0,27	0,25	—
	B —	—	ca 99,0	—	—	—	—	—	—
Frankrijk	A 16,7	14,2	14,0	12,0	9,6	11,1	12,1	8,3	—
	B 32,0	27,1	28,3	—	23,0	26,0	ca 26,0	—	—
Groep B.									
Nederland	A 1,51	1,26	1,38	1,51	—	1,87	1,85	1,51	1,32
	B 17,5	14,0	14,9	16,2	—	19,2	17,2	13,8	ca 10,0
Hongarije	A 0,17	0,22	0,31	—	—	—	0,37	0,53	—
	B 2,1	2,7	4,7	—	—	—	5,0	—	—
Polen	A —	—	—	—	—	1,00	—	1,30	1,60
	B 3,83	—	—	—	—	5,0	—	—	—
Spanje	A —	—	—	3 à 4	—	3 à 4	—	—	0,30
	B —	—	—	—	—	—	—	—	—
Noorwegen	A 0,40	0,44	0,48	—	0,61	0,63	0,67 ¹⁾	0,60	—
	B 13,9	15,3	16,6	17,3	—	17,0	21,5	—	—
Italië	A ²⁾ 0,29	0,58	0,71	0,83	0,70	0,89	1,08	—	—
Groep C.									
Brazilië	A 0,93	1,79	ca 1,93	—	—	—	—	5,87	6,00
	B —	—	ca 4,7	—	—	—	—	13,0	—
Argentinië	A 1,34	1,40	1,45	—	—	—	—	3,52	3,60
	B —	—	—	ca 11,0	ca 15,0	ca 15,0	—	—	—
Mexico	A —	—	—	—	—	4,20	3,22	3,40	—
	B —	ca 5,0	7,1	8,0	15,6	ca 15,0	—	—	—
Canada	A 2,10	2,59	2,74	—	—	6,87	7,77	8,21	ca 9,00
	B 16,9	23,5	24,6	—	48,6	54,0	—	—	—
Australië	A 2,63	2,96	—	—	4,87 ¹⁾	5,83 ¹⁾	6,20 ¹⁾	—	6,50
	B 39,4	47,0	—	—	73,0 ¹⁾	81,0 ¹⁾	81,5 ¹⁾	—	—

A = productie of omzet in miljoenen hectoliters.

B = verbruik per hoofd in liters.

1) 1945/46; 2) 1946/47; 3) 1948/49; 4) Bizone; 5) 1938/39; 6) 1947/48; 7) voor de jaren 1933/34, 1935/46 enz.

Het indexcijfer der urenlonen volgens regelingen (met als basis Juni 1938/Juni 1939), was op 15 December 1949 voor de nijverheid echter gestegen tot 182,1; voor de landbouw tot 275,0 en voor beide samen tot 195,1, welke berekeningen zijn gebaseerd op lonen, exclusief kinderbijslag.

Doelt men dan wellicht op een vergelijking tussen nominale lonen en kosten van levensonderhoud? Het prijsindexcijfer voor het gezinsverbruik (met als basis 1938/39) bedroeg op 15 December 1949 echter 205. In werkelijkheid is, naar wij menen, het volgende geschied. Er heeft een vraagverschuiving plaatsgevonden naar andere goederen, zodra deze in groter hoeveelheden ter markt kwamen. In het bijzonder naar dure textielproducten en huisraad moest zich toen wel een aanmerkelijke inhaalvraag openbaren, ten detrimente van andere goederen. Het komt ons evenwel ongewenst voor om bij een vraagverschuiving ten ongunste van bepaalde goederen te gaan spreken van geldgrek in het algemeen. Anders zou men met evenveel recht de verbruiksstijging van versnaperingen kunnen verklaren uit geldovervloed.

Een andere verklaring luidt: de bierprijs is te hoog, hetzij relatief, nl. in verhouding tot andere dranken, hetzij absoluut. Dit laatste is onjuist, want een prijs kan alleen relatief te hoog zijn, nl. vergeleken met de prijzen van nauwe substitutiegoederen, zoals in het onderhavige geval: gedistilleerd en alcoholvrije dranken, of gemeten aan de prijzen van alle andere goederen; alle goederen concurreren immers om de koopkracht van de consument.

Laten wij eerst eens de verhouding tussen bier- en gedistilleerdprijs bezien. Sinds 1938 steeg de prijs van een 33 centiliter-glas zwaar bier (Pilsner) in IIIe klas zaken (oftewel volkscafés) van f 0,20 tot f 0,32 in 1945, welke prijs ook thans nog wordt berekend. Hierbij valt nog op te merken, dat de vooroorlogse prijs voor een dergelijke consumptie in Rotterdam slechts f 0,17 bedroeg. De prijs van een 45-centiliter-fles zwaar bier voor verbruik elders dan ter plaatse van verkoop steeg eveneens en wel van f 0,19 in 1938 tot f 0,35 in 1949. Vóór de oorlog betaalde men voor een glas jenever, inhoudende 4 centiliter in volkszaken f 0,17. Thans per 3½ centiliter f 0,23. De oude prijs-pariteit tussen bier en gedistilleerd is dus verloren gegaan. Aan deze veranderde prijsverhouding wordt door sommigen de na-oorlogse daling van het bierverbruik geweten. In dit verband wordt dan gewezen op de tegenovergestelde verhouding in andere Europese landen, waar een glas jenever juist aanmerkelijk duurder is dan een glas bier. Zo kan men bijv. in Engeland glasprijzen voor bier en jenever vinden van respectievelijk 1 shilling en 2 shilling, welke verhouding mogelijk wordt gemaakt door de zeer hoge gedistilleerdaccijns ad f 2,957 per hl 50 pCt (10/10/10 per proofgallon van 3,785 liter). Volgens het wetsontwerp op de accijnsunificatie in het kader van de Benelux-overeenkomst wordt de Nederlandse gedistilleerdaccijns gebracht van f 320 op f 596 per hl 50 pCt, hetgeen naar alle waarschijnlijkheid jeneverprijshoogte zal veroorzaken.

Op deze wijze zou weer een voor bier gunstiger prijsverhouding ontstaan, maar toch mag niet voetstoots worden

aangenomen, dat aldus een verbruiksverschuiving ten voordele van bier zal plaatsvinden.

Wij moeten hier terdege onderscheiden tussen de verschillende groepen consumenten en hun motieven. Zo plegen sommigen een café uitsluitend te bezoeken om wille van het gezellige zitje. Daar de aard van de consumptie hun onverschillig is, zullen deze gasten zich waarschijnlijk in hoge mate door prijzen en prijsverschillen laten leiden en het goedkoopste product prefereren. Weer anderen zouden jenever blijven verkiezen ondanks de gestegen prijs, tenzij de prijsstijging zolang doorgaat, dat hun aanvankelijke preferentie niet meer opweegt tegen de betekenis van het prijsverschil.

Tenslotte is er nog een categorie consumenten, die geen of niet meer bier drinken omdat hun de bierprijs te hoog voorkomt in het algemeen, waarmee zij bedoelen: in verhouding tot alle andere goederen. Wat beduidt hier nu „te hoog”? De bierprijs is stellig niet meer gestegen dan „de andere goederen”. Voor de glasprijs van zwaar bier in volkszaken komen we in 1949 slechts tot een indexcijfer van 160 (Rotterdam: 188). De zgn. reële prijs van bier, de ruilverhouding tussen bier en alle andere goederen, heeft zich dus niet op zodanige wijze ontwikkeld, dat, gezien de prijselasticiteit van de vraag, verbruiksvermindering zou zijn te verwachten; integendeel, de reële prijs van bier is gedaald. Bier én ook wel gedistilleerd en tabak zou men de luxe van de arbeiders kunnen opnemen, weshalve een elastische vraag waarschijnlijk lijkt. Inderdaad heeft in 1936 Prof. Ragnar Frisch voor Noorwegen een prijselasticiteit van 1,65 voor de biervraag vastgesteld¹⁾. Op grond van het bovenstaande kon men dus juist een gestegen bieromzet verwachten. Nu kan men tegenover de bevindingen van Frisch het onderzoek van Stone stellen, getiteld: „The analysis of market demand”, gepubliceerd in het „Journal of the Statistical Society”, jaargang 1945, dl III-IV. In Section 4, „Consumption of beer in the United Kingdom”, blz. 315, par. 1, constateert hij, dat de biervraag weliswaar „fairly sensitive to price” is, maar toch in-elastisch. Een stijging van 1 pCt in de bierprijs zou nl. ceteris paribus leiden tot een daling van 0,9 pCt in het bierverbruik. Tevens meende hij te moeten vaststellen, dat de invloed van het inkomen kan worden verwaarloosd, dat derhalve de inkomenselasticiteit van de vraag zeer gering is. De resultaten van Stone's calculaties, in het bijzonder wat betreft de inkomenselasticiteit, lijken in flagrante strijd met de werkelijkheid te zijn. Zo zien wij in de crisis van de dertiger jaren het Engelse bierverbruik dalen van 20.690.031 standard barrels (ad 163,5 liter) in 1930 tot 13.815.510 standard barrels in 1933. Het verbruik per hoofd bedroeg in 1930 nog 74,4 liter, maar in 1932 slechts 51,7 liter. Ook voor een land als Duitsland kan men constateren, hoe de ontwikkeling van de arbeidsmarkt, dus van het inkomen van de arbeiders, parallel verloopt met het bierverbruik. Zo zien we de bierconsumptie per hoofd terugvallen van 88,6 liter in 1929 tot 50,7 liter in 1933, waarna weer een stijging volgt tot 73,6 liter in 1939.

Na deze kleine excursus over de vraagelasticiteit vatten wij de draad van ons betoeg weer op. Wij hadden een prijsindexcijfer voor het gezinsverbruik gevonden van 205, terwijl het indexcijfer voor de glasprijs zwaar bier 160 bedraagt. Zoals wij reeds hebben gezien, stond het indexcijfer der uurlonen van volwassen mannelijke arbeiders in nijverheid en landbouw voor 1949 op 195,1. Hierbij

¹⁾ Prof. R. Frisch: „De vraag naar bier in Noorwegen en het vermoedelijk resultaat van een verlaging van de bieraccijns en van de prijs”.

valt nog op te merken, dat ook de totale nominale koopkracht der arbeiders sterk is toegenomen, zoals blijkt uit de voortdurende stijging van het in totaal verloonde bedrag: lonen, salarissen, sociale lasten sinds 1938 (1938: f 2.453 mln; 1948: f 7.048 mln), terwijl voorts het aandeel van de arbeiders aan het nationaal inkomen sinds 1938 is gestegen van 46,9 tot 55,7 pCt in 1948. Uit dit alles kan men alleen concluderen tot een vraagverandering in die zin, dat de individuele vraagcurven voor bier naar links zijn verschoven, hetgeen betekent, dat de individuele consument tegen dezelfde reële prijs als vóór de oorlog een geringere hoeveelheid afneemt of dezelfde hoeveelheid als vóór de oorlog slechts tegen een lagere reële prijs.

Deze vraagverandering of -verschuiving moet o.i. in de eerste plaats in verband worden gebracht met de gestegen omzet en uitgaven voor zowel nauwe als meer verwijderde substitutiegoederen. Zo nam van 1939 tot 1948 het gedistilleerdverbruik toe van 1,57 tot 3,17 liter per hoofd (September 1948/October 1949 zelfs 3,5 liter). Over limonade-gazeuse valt het volgende op te merken. In 1939 bedroeg de Nederlandse productie ca 450.000 hl en in 1947 750.000 hl. Deze productiestijging was mogelijk, ondanks handhaving van het suikerrantsoen op 100 pCt van 1938, doordat de limonade-fabrikanten in 1947 gazeuse mochten bereiden met 4 pCt suikergehalte in plaats van de wettelijk voorgeschreven 8 pCt. Invloed op het bierverbruik had dit alles echter niet, daar de brouwerijen in de hete zomer van 1947 ternauwernood aan de vraag-konden voldoen. Gedurende het jaar 1948 moest het suikergehalte der limonades weer 8 pCt bedragen, terwijl de suikerrantsoenering op 100 pCt van 1938 ongewijzigd bleef en het zoetstofgebruik werd verboden: Het gazeuseverbruik moest derhalve na 1947 onvermijdelijk dalen tot het oude peil. De vrijsterke daling van de bierconsumptie in 1948 kan derhalve niet worden geweten aan verbruiksstijging van gazeuses.

Een dergelijke redenering geldt van matizes uit de andere zgn. „soft drinks” of alcoholvrije dranken. Met als basis 1935/36 = 100 bedroeg het verbruiksindexcijfer voor koffie, thee en cacao samen in 1948 volgens het „Economisch Plan” 59, gestegen tot 70 in 1949²⁾. Voor melk luiden de overeenkomstige cijfers 117 in 1948 en 115 in 1949. Genoemde mededeling bevatte overigens nog 3 andere veelzeggende verbruiksindexcijfers, te weten: voor koek en gebak 130, versnaperingen 130 en fruit 140. Het tabaksverbruik vertoont quantitatief per hoofd niet zo'n grote verandering, zoals blijkt uit de volgende cijfers (waarbij het verbruik in December 1937/November 1938 tussen haakjes is geplaatst): December 1948/November 1949, sigaren 93 (179), sigaretten 616 (549), tabak 1,16 kg (1,13 kg). De uitgaven per hoofd stegen evenwel enorm, nl. van f 15,19 tot f 53,82. (Men moet hier zeer voorzichtig zijn met het trekken van conclusies. Men zou kunnen menen, dat de vraag naar tabaksartikelen inelastisch is, in plaats van, zoals verwacht, elastisch. Hiertegenover dient te worden opgemerkt, dat we hier waarschijnlijk te doen hebben met een verschuiving naar rechts van de hele vraagcurve in de tijd; elasticiteitscijfers gelden echter alleen voor een bepaalde vraagcurve op een bepaald tijdstip).

De vraagverschuiving moet voorts in verband worden gebracht met de inhaalvraag, die voor een aantal goederen nog steeds niet is bevredigd. Er valt hier te denken aan kleding en woningrichting (huisraad), voor welke goederen de prijsindexcijfers voor het gezinsgebruik juist zeer hoog staan, nl. resp. op 330 en 314 (15 December 1949). Speciaal in 1948 vond een aanzienlijke bevrediging van de inhaalvraag plaats, zoals blijkt uit de zgn. con-

²⁾ Volgens mededeling aan de Tweede Kamer (zitting 1949 T.K., Vel 184: „Verbruik van voedings- en genotmiddelen in 1949 per hoofd”).

sumptie-index, die de volgende cijfers vertoont: 1948 kleding 118, rest 109 (1947 = 100).

Waar nog zoveel andere goederen in het spel zijn, kan het bierversbruik waarschijnlijk slechts in beperkte mate gebaat zijn bij accijnsverhoging en dientengevolge prijsverhoging van gedistilleerd. Gunstiger voor bier zou zijn, wanneer de vooroorlogse pariteit tussen bier-glas- en jenever-glas-prijs werd bereikt door prijsverlaging van bier (mogelijk door kostenverlaging) en omsd hierdoor de positie van bier tegenover alle andere goederen sterker zou worden. Ongetwijfeld zal hier de lang verbeide accijnsverlaging volgens het Benelux-unificatiewetsontwerp een rol kunnen spelen (voor zover niet benut voor prijsverlaging zal deze lastenvermindering toch bijdragen tot een directe en zeer noodzakelijke rentabiliteitsverbetering).

Men kan het probleem van de verbruiksdaling ook van een geheel andere kant benaderen, door de oorzaken in meerdere of mindere mate bij het bier zelf te zoeken. Er wordt in dit verband gewezen op grondstoffengebrek gedurende de oorlog (en in landen als Duitsland en Frankrijk ook na de oorlog), laag gehalte, smaakverandering, enz. Ongetwijfeld is de grote na-oorlogse verbruiksdaling in bijv. een land als Duitsland toe te schrijven aan geringe grondstoffentoevoering en het daarmee verband houdende lage stamwortgehalte (1947: 1,7 pCt), terwijl daarentegen de glasprijs meer dan 100 pCt hoger is dan de vooroorlogse, waarbij o.a. de verhoogde accijns (Biersteuer) een rol speelt. De kosten van levensonderhoud zijn veel minder gestegen, nl. met 60 tot 100 pCt, en de lonen nog minder, nl. met slechts 10 à 15 pCt (1948). Ten overstaan van deze feiten heeft een daling van bier niets verbazingwekkends meer. Om daling in Engeland, die intussen in absolute zin niet zeer groot is, wordt voornamelijk geweten aan de beperking van het stamwortgehalte; dit is nl. verlaagd van 1.040,78 (ca 10 pCt Plato) vóór de oorlog tot 1.033,18 (ca 10 pCt Plato) in Nederland. Dit is echter het merkwaardige feit te constateren, dat het verbruik is blijven dalen, hoewel het stamwortgehalte in November 1947 weer op het vooroorlogse peil van 12 pCt is gebracht.

Wat de smaakverandering betreft moet men wel onderscheiden tussen smaakverandering van het bier zelf en van het publiek. In het laatste geval bestaat er bij de ondernemers vaak een zekere onwil om zich bij die wijziging aan te passen, vooral als de producent zelf meent, dat de eventuele verandering het product, uit vakmansoogpunt bezien, zou „bederven”. Op de technische aspecten van dit vraagstuk zullen wij niet ingaan; slechts het volgende zij nog opgemerkt. De ondernemer produceert nu eenmaal niet voor zichzelf, maar voor de markt en zal derhalve nauwlettend acht moeten geven op wijziging in de verlangens van alle of een deel der consumenten. Het is wel interessant om hier te wijzen op de ontwikkeling in Amerika; sinds 1935 heeft men daar het hopverbruik — hop wordt gebruikt wegens zijn bitterkracht — per hl verlaagd van 273 gram tot 179 gram in 1947.

Er wordt wel eens betoogd, dat het opgroeiende geslacht niet in de gelegenheid is geweest om te leren (goed) bier te drinken, ook al omdat jeugdige personen zich de laatste jaren van de oorlog moeilijk in openbare gelegenheden konden vertonen. Hier staat tegenover, dat bier toch de hele oorlog door beschikbaar is gebleven. Ook het vergelijken met het buitenland is gebleven. Ook een trekken van conclusies. Zo gold bijv. van 1919 tot 1933 in de Verenigde Staten de „Prohibition Law”, volgens welke slechts alcoholische dranken mochten worden geproduceerd met een alcoholgehalte van minder dan een half volume-procent. Na 1933 herstelde het bierversbruik in het land der sportbeoefening par excellence zich in vrij snel tempo, in 1934 bedroeg het reeds weer 39,6 l per hoofd, waarna het geleidelijk is blijven stijgen. Daarbij komt nog de voor het bierversbruik waarschijnlijk niet

bevorderlijke factor van het limonadeverbruik, dat vooral in het prohibitietijdvak is opgekomen en in 1947 45 liter per hoofd bedroeg, waarvan 60 pCt cola-dranken. Bovendien werd nog per hoofd een respectabele hoeveelheid koffie (200 liter) en melk (180 liter) geconsumeerd. De gedistilleerd-consumptie in de Verenigde Staten is eveneens vrij hoog, maar beweegt zich niet in stijgende lijn, zoals blijkt uit de volgende cijfers: 1937: 3,1 liter per hoofd; 1940: 3,1; 1946: 4,2; 1947: 3,8; 1948: 3,5 liter. Hier staat tegenover de intensieve reclame, die in de Verenigde Staten wordt gemaakt voor het bier, waarbij ook de vrouw wordt betrokken (evenals dat in de twintiger jaren bij de sigarëtenreclame het geval was). Men wijst er bijv. op, dat bierdrinken niet nadelig is voor de slanke lijn; bovendien kunnen de dames het gerstenat nuttigen uit sierlijke, kelkvormige glazen.

Tenslotte willen wij nog een factor vermelden, die wellicht ook een rol van enige betekenis speelt met betrekking tot de bierconsumptie, nl. het verbruik van vlees, dat men in dit verband als complementair goed kan beschouwen. Het vleesverbruik bedroeg in 1938/39 40,1 kg, doch werd na de oorlog gehalveerd, zoals blijkt uit de volgende cijfers: 1946: 21,2 kg, 1947: 23 kg en 1948: 20,5 kg. Ter vergelijking zij hier even genoemd het Amerikaanse vleesverbruik in 1949, dat 145,3 lbs à 0,45 kg bedroeg (het indexcijfer voor het visverbruik bedroeg daarentegen in 1949 120).

Al met al lijkt ons het toekomstbeeld voor de Nederlandse brouwindustrie volstrekt niet ontmoedigend, te meer daar de verbruiksdaling thans tot staan gebracht schijnt te zijn. De inhaalvraag, de behoefte aan sterke prikkels, de zeer hoge prijzen voor tabaksartikelen en andere tot nog toe geprefereerde goederen zijn wellicht tijdelijke verschijnselen. Door doeltreffende reclame en aanpassing van hun product aan de uiteenlopende behoeften der consumenten zullen de brouwerijen vermoedelijk in staat zijn het verloren terrein te heroveren.

Amsterdam.

Drs H. HOELEN.

PRODUCTIEREGELING IN DE BAKSTEENINDUSTRIE.

I.

Tengevolge van de grote oorlogsschade, die de Nederlandse baksteenindustrie direct en indirect gekosten, is de productie van de straatsteen- en metselbaksteenindustrie in de jaren 1945 t/m 1948 belangrijk onder het vooroorlogse niveau gebleven. Eerst in 1949 is het productiepeil van 1938 bereikt. Een en ander moge blijken uit de volgende tabel:

Jaar	Productie	
	Straatsteen	Metselbaksteen
(in mln stuks waalformaat)		
1938	385	1.045
1945	8,5	91,3
1946	208	544
1947	288	720
1948	370	950
1949	460	1.050

De baksteen heeft dan ook in de na-oorlogsjaren tot de schaarse artikelen behoord en het is uitsluitend te danken aan de omstandigheden, dat de met de baksteen complementaire productiefactoren evenmin in voldoende mate aanwezig waren, dat het tekort geen grote afmetingen heeft aangenomen¹⁾.

¹⁾ Het kwantum van het tekort heeft niet groot te zijn om betrekking tot een artikel als baksteen het idee van nijpende schaarste te wekken. Dit verschijnsel heeft zich in de laatste jaren bij vele producten voorgedaan, die aanvankelijk schaars waren; na een vrij geringe verhoging van het aanbod bleek de markt veelal onverwacht snel te zijn verzadigd.

Het opschrift van dit artikel zal na deze uiteenzetting bevreemding wekken, daar toch het woord productieregeling de wenselijkheid van productiebeperking suggereert. Een feit is echter, dat in sommige rayons de tsvelden van de steenfabrieken nu en dan weer voller staan dan de fabrikanten gewenst achten en dat deze zich afvragen, of deze na de oorlog ongekende voorraden het gevolg zijn van een tijdelijke inzinking van de vraag, bijv. door seizoensinvloeden, dan wel of daaraan blijvende oorzaken ten grondslag liggen. Deze vraag is uiteraard ook van belang voor de banken, die door de verlening van crediten bij de steenindustrie zijn geïnteresseerd. De triestige ervaringen, die de steenfabrieken en haar financiers in de depressiejaren hebben opgedaan, doen eveneens de vraag rijzen, welke maatregelen in verband met de (tijdelijke of blijvende) overproductie kunnen worden genomen.

De baksteen is een massaproduct, dat niettemin tal van soorten omvat. In de bovenstaande tabel is reeds onderscheid gemaakt tussen straatsteen- en metselbaksteen-industrie. Het product van beide bedrijfstakken vertoont op zichzelf echter weer een grote verscheidenheid. Vóór de tweede wereldoorlog kenden sommige metselsteenfabrieken 40 à 50 sorteringen. Voor ons betoog is het echter geoorloofd de metselbaksteen in twee groepen, gevelsteen en binnenmuursteen, te verdelen en de straatsteen als een homogeen product te beschouwen.

Wij zullen nu voor de drie hoofdsoorten baksteen in het kort de marktvooruitzichten nagaan.

Straatsteen.

De productie heeft in 1949 ca 460 mln stenen w.f. bedragen, welke hoeveelheid beslist onvoldoende was om aan de vraag te beantwoorden. Daar niet mag worden verwacht, dat de productie in de volgende jaren belangrijk zal toenemen en er geen aanleiding bestaat een daling van de vraag te verwachten, is een overproductie in deze sector van de steenindustrie voorshands niet waarschijnlijk.

Gevelsteen.

De behoefte aan metselsteen wordt voor de eerstvolgende 30 à 35 jaar geschat op 2.000 à 2.400 mln stenen w.f. per jaar, waarvan 900 à 1.100 mln binnenmuursteen en 1.100 à 1.300 mln gevelsteen. Het laat zich aanzien, dat in het productiejaar, lopende van 1 April 1949 tot 31 Maart 1950 ca 1.200 mln metselbaksteen w.f. zullen worden vervaardigd, waarvan ca 950 mln gevelsteen en ca 250 mln binnenmuursteen. Deze productie, die bevorderd is door uitzonderlijk gunstige weersomstandigheden in het droogseizoen April-September 1949, mag met het tegenwoordige productie-apparaat als een topproductie worden beschouwd. Zolang de bestaande wanverhouding tussen het peil van de investeringskosten en dat van de opbrengstprijzen in de steenindustrie gehandhaafd blijft, kan niet worden verwacht, dat zonder bijzondere financiële faciliteiten van de Overheid nieuwe steenfabrieken zullen worden gesticht. Bovendien zullen over enige jaren door uitputting van haar kleivoorraden²⁾ geleidelijk meer steenfabrieken gedwongen worden de productie te staken. Voorlopig moet dan ook met een tekort aan gevelsteen worden gerekend, ook al zou men er in slagen een verschuiving in de productie van binnenmuursteen naar buitenmuursteen tot stand te brengen (zie onder).

Binnenmuursteen.

De behoefte aan binnenmuursteen wordt voor de volgende decennia geschat op 900 à 1.100 mln. Op het gebied

²⁾ Men zou deze kleivoorraden kunnen onderscheiden in de hoeveelheid klei, die de steenfabrieken op de weilanden, die zij in eigendom resp. in afticheling hebben, ter beschikking hebben, en de hoeveelheid klei, die de steenfabrieken ter beschikking kunnen verkrijgen door aankoop of pacht van nieuwe tichelgronden. De in verschillende provincies ontworpen ontgrondingsbepalingen dreigen zowel de actuele als de potentiële voorraden te beperken en daardoor het moment van stillegging van fabrieken door gebrek aan klei te vervroegen.

van de binnenmuursteen ondervindt de baksteenindustrie concurrentie van de kalkzandsteenindustrie.

De productie van de kalkzandsteenindustrie heeft in 1949 naar schatting 530 mln bedragen. Deze industrie heeft onlangs besloten van het enkele op het dubbele ploegstelsel over te gaan. Dit betekent weliswaar niet een verdubbeling van de productie, maar heeft toch wel een dusdanige vergroting van het aanbod van kalkzandsteen tengevolge, dat dit aanbod, tezamen met de productie van binnenmuursteen, die ca 250 mln stuks per jaar belooft, de geschatte behoefte dekt.

Het ligt dus, op grond van deze gegevens, voor de hand, dat bij binnenmuursteen eerder een stadium van overproductie kan worden verwacht dan bij de andere soorten steen.

De conclusie uit het voorgaande is, dat, indien zich bijzonder grote voorraden straatsteen en gevelsteen zouden voordoen, deze voorlopig aan tijdelijke inzinkingen van de vraag moeten worden toegeschreven, doch dat grote voorraden binnenmuursteen het gevolg kunnen zijn van een blijvende overproductie. De bovenstaande conclusie betreffende de afzetmogelijkheden van de drie soorten baksteen is gebaseerd op toekomstverwachtingen. Fouten in deze verwachtingen zijn waarschijnlijker naarmate men het oog richt op een verder verwijderde toekomst. Wij zullen daarom bij de behandeling van de vraag, welke maatregelen in geval van een langdurige overproductie moeten worden getroffen, de straatsteen en de gevelsteen mede in onze beschouwingen betrekken, hoewel voor deze producten slechts actueel schijnt te zijn, welke maatregelen in geval van een tijdelijke inzinking van de vraag moeten worden genomen.

Aan de beantwoording van deze vragen dient nog een analyse van de structuur van het aanbod van en de vraag naar baksteen vooraf te gaan.

Het aanbod.

De baksteen wordt vrijwel niet op bestelling, doch voornamelijk op voorraad geproduceerd. Het aanbod is in verband met de eenzijdige gebruiksmogelijkheid van de outillage en de structuur van de productiekosten onelastisch. 40 à 50 pCt van de productiekosten wordt gevormd door de vaste kosten, een gering deel van de variabele kosten is proportioneel variabel, de overige variabele kosten hebben een discontinu verloop. De kosten van arbeid en brandstof zijn binnen vrij grote grenzen onveranderlijk. De productie is door de geschetste opbouw van de kostprijs eerst bij een hoge bezettingsgraad lonend, hetgeen men veelal aldus uitdrukt, dat de laatste miljoenen steen de winst aanbrengen. Het gevolg hiervan is het verschijnsel, dat zich voordoet in elke bedrijfstak, waarin de vaste en semi-vaste kosten een grote rol spelen: op een daling van de prijs wordt door de individuele producenten niet gereageerd met een verkleining van het aanbod, maar zo mogelijk met een vergroting daarvan.

De vraag.

Deze vertoont korte fluctuaties, als gevolg van seizoensinvloeden en andere bijzondere omstandigheden, en een zeer geprononceerde conjunctuurbeweging. De vraag naar straatsteen en binnenmuursteen is in verband met de concurrerende substitutie-artikelen elastischer dan die naar gevelsteen. De gevelsteen vindt weliswaar toenemende mededinging van beton, doch in de woningbouw is deze mededinging nog van weinig belang. Verschillende bouwsystemen, die gebruik maken van betonnen muurelementen, passen bovendien een bekleding van gevelsteen toe. Het aandeel van de steen in de totale bouwkosten is gering, hetgeen de elasticiteit van de vraag naar steen eveneens vermindert. Indien de vraag bij een bepaalde prijs van de baksteen geringer wordt (de vraagschaal zich naar links verplaatst) en de afzet dientengevolge terugloopt,

zal de afzet niet tot de oude omvang kunnen worden hersteld door een verlaging van de prijs³⁾.

De geringe elasticiteit zowel van vraag als aanbod leidt tot een voortdurende afwisseling van overproductie en onderproductie, indien de capaciteit van het productie-apparaat ongeveer gelijk is aan de gemiddelde vraag, en tot een periodieke terugkeer van overproductie, indien de productiecapaciteit overeenstemt met de maximum-omvang van de vraag⁴⁾.

Daar de omvang van de vraag voor een groot deel door de Overheid wordt bepaald resp. wordt beïnvloed, zal een anti-cyclische budgetpolitiek een grotere stabiliteit van de vraag en de bedrijfsdrukke in de steenindustrie tot stand kunnen brengen. Het is echter ook mogelijk, dat een dussdanige politiek niet een vervlaking van de vraag, doch een verplaatsing van de hoogte- en dieptepunten tengevolge zou hebben. Ook indien men dus vertrouwt, dat de theorie van de compensatoire budgetpolitiek van de Overheid in de praktijk zal worden toegepast, dan nog moet de steenindustrie, behalve met korte inzinkingen van de vraag, met de mogelijkheid van het optreden van langdurige perioden van overproductie rekening houden en zich afvragen, op welke wijze in die omstandigheden het aanbod aan de vraag moet worden aangepast.

Aanpassing van het aanbod aan korte fluctuaties van de vraag.

Wij hebben gezien, dat de vraag fluctuaties vertoont als gevolg van seizoensinvloeden en andere gedurende korte tijd geldende omstandigheden. Indien een deel van de steenfabrikanten op een korte inzinking van de vraag reageert met een verlaging van de prijs, dan kan dit een gevolg zijn van twee omstandigheden:

- de fabrikant heeft een onvoldoende overzicht van de markt;
- zijn financiële positie is te zwak om enigszins grote voorraden te financieren.

Een informeel kartel, dat zich belast met het verrichten van marktanalyses, zou aan de onder a. genoemde omstandigheid tegemoet kunnen komen. De vrij geringe bedrijfsgrootte, die de steenfabrieken door historische en technische oorzaken bezitten, maakt een dergelijke differentiatie van een deel van de commerciële functies noodzakelijk. De zwakke financiële positie, waarin vele steenfabrieken verkeren, kan volledige differentiatie van de verkoopfunctie vereisen. De verkoopkantoren, die de financiering van de voorraden overnemen en door grotere soliditeit en omvang op gunstiger voorwaarden crediet kunnen verkrijgen dan de afzonderlijke fabrieken; ontlenen hieraan voornamelijk hun bestaan. Van de vier verkoopkantoren in de steenindustrie, die in 1928 bij de enquête naar de kartellering in Duitsland werden onderzocht, beschouwden drie de credietverlening als hun belangrijkste functie.

Het optreden van de verkoopkantoren hier te lande heeft de prijsfluctuaties op korte termijn ongetwijfeld ook op directe wijze gematigd en tot een meer uniforme prijsvorming geleid. Indien echter het product niet voldoende uniform is of onvoldoende scherp kan worden geclassificeerd, moet de prijsbepaling aan de inzichten van de individuele fabrikanten worden overgelaten en moet het verkoopkantoor zich bepalen tot credietverlening⁵⁾ en het informeren over de marktvooruitzichten.

³⁾ Bij deze beschouwingen hebben wij gemeend bij wijze van benadering van de elasticiteit van de vraag te mogen spreken, hoewel de elasticiteit — zoals bekend — slechts bij uitzondering voor alle gedeelten van de vraagcurve gelijk is.

⁴⁾ De periodieke overproductie is van ouds een aan de steenindustrie immanent verschijnsel. Men vergelijkte: Mej. B. W. van der Kloot Meijburg: „Een productiekartel in de Hollandsche Steenindustrie in de zeventiende eeuw” in Economisch-Historisch Jaarboek, Tweede Deel.

⁵⁾ In verband met de veelvuldige en sterke prijsfluctuaties van de baksteen is deze credietverlening niet zonder gevaar.

De aanpassing van het aanbod aan langdurige fluctuaties van de vraag.

Bij een langdurige inzinking van de vraag kan de aanpassing van het aanbod niet door opslag geschieden. Aan voorraadvorming zijn immers zodanige kosten verbonden, dat deze politiek niet rationeel zou zijn. Evenwicht is derhalve slechts te verkrijgen door vermindering van de productie, waarbij onderscheid moet worden gemaakt tussen een vermindering van de totale productie van bakstenen en een verschuiving in de samenstelling van de productie, die dus bestaat uit een vermindering van de productie van een of meer soorten baksteen en een vergroting van de productie van een of meer andere soorten.

Aanpassing door verschuiving in de productie.

Wij hebben in het voorgaande betoogd, dat de outillage van een steenfabriek slechts zeer beperkte toepassingsmogelijkheden bezit. De gebruiksmogelijkheid is echter niet zo eenzijdig, dat productiedeviatie⁶⁾ volledig is uitgesloten. Om te kunnen bepalen in hoeverre productiedeviatie mogelijk is, is het nodig, enigermate op de baksteentechniek van de steenindustrie in te gaan.

De Nederlandse baksteenindustrie heeft 3 typen ovens in gebruik: de kamerringoven met overslaande vlam (in het spraakgebruik ten onrechte vlamoven geheten), de ringoven en de veldoven. De kamerringoven met overslaande vlam levert normaal in hoofdzaak straatsteen en slechts voor een klein percentage metselsteen, de ringoven produceert ca 85 pCt gevelsteen en 15 pCt binnenmuursteen, de productie van de veldoven bestaat voor ongeveer gelijke delen uit straatsteen, gevelsteen en binnenmuursteen. Een verschuiving van de productie van straatsteen naar gevelsteen en van gevelsteen naar binnenmuursteen is zonder wijziging van de outillage mogelijk, een verschuiving in de omgekeerde richting kan in veel beperkter mate en alleen door een verandering van een deel van de outillage worden tot stand gebracht. Bij de veldovenbedrijven, die overigens aan het uitsterven zijn, is productiedeviatie uitgesloten. Wij zullen thans aanduiden, welke verschuivingen in de productie in principe mogelijk zijn.

- Indien de vraag naar straatsteen vermindert en de vraag naar gevelsteen groot is, kunnen de kamerringovens met overslaande vlam op metselsteen overgaan.

De bezwaren, die hieraan zijn verbonden, zijn niet van overwegende aard:

- de brandstofkosten van een vlamoven, die op metselsteen wordt gestookt, zijn hoger dan de kosten van een ringoven, die ook op metselsteen wordt gestookt, doch het percentage zeer goede kwaliteiten gevelsteen, dat men van de kamerringoven met overslaande vlam verkrijgt, is veel hoger dan bij de ringoven;
- bovendien is de productie van een kamerringoven met overslaande vlam, die men op metselsteen stookt, $\frac{1}{3}$ hoger dan wanneer men deze op straatsteen stookt. Uiteraard kan deze vergroting van de productie alleen dan ten volle worden bereikt, als de prestatie in de andere productiestadia evenredig kan worden verhoogd;
- een straatsteenfabriek, die dik- c.q. keifmaat maakt moet op waalmaat overschakelen, doch dit is evenmin een groot bezwaar.

- Indien de vraag naar metselsteen vermindert en die naar straatsteen groot is, kunnen de goede ringovens tot quasi-vlamovens worden omgebouwd en kan een redelijk resultaat worden verkregen. De capaciteit van de ringoven is dan aanzienlijk kleiner, terwijl de capaciteit van de overige productiefasen relatief te groot is.

⁶⁾ Voor het begrip productiedeviatie, waarmede aangeduid wordt de afwijking van de productie, waarvoor het bedrijf technisch en bedrijfseconomisch is georganiseerd, zij verwezen naar Prof. Dr. J. Wisselink: „Industriele trusts en kartels — productiedeviatie” in „De Economist”, 1929.

3. Dezelfde maatregel kan bij de ringoven worden genomen, indien men de verhouding in de ovenuitkomst tussen gevelsteen en binnenmuursteen wenst te verbeteren. Ook in dit geval wordt de capaciteit van de oven aanzienlijk kleiner en de outillage van de overige productiefasen te groot.
4. Vermindert de vraag naar buitenmuursteen, dan zouden de ringovens op binnenmuurstenen kunnen overschakelen. Deze mogelijkheid doet zich echter alleen voor, als de baksteenindustrie op de andere aanbieders van binnenmuurstenen (kalkzandsteenindustrie en import) zonder grote prijsverlaging een deel van de markt kan veroveren. Een dergelijke productiedeviatie is 20 jaar geleden onder vigueur van het Extra-Rood contract toegepast, waarbij de ringovens haar normale percentage binnenmuursteen (rood) verhoogden. Men ontmoette daarbij de mededinging van de kalkzandsteenindustrie en van de Belgische steenfabrieken, die bij lagere temperatuur sinterende klei verwerken, een productie-apparaat hebben, dat veel meer op de productie van „zachte” stenen is ingesteld en o.a. daardoor aanzienlijk lagere productiekosten hebben: De opbrengst, die de Nederlandse ringovenbedrijven voor het „rood” verkregen, was dientengevolge onvoldoende. Om toch tot een voldoende totale geldopbrengst te komen, beperkte men de productie van gevelsteen zo sterk, dat hierin een kunstmatige schaarste werd veroorzaakt en de vestiging van nieuwe steenfabrieken, die zich niet bij het Extra-Rood contract aansloten, werd aangehouden.

Is productiedeviatie thans gewenst?

Het is te voorzien, dat, indien de productie van binnenmuursteen inderdaad de vraag gaat overtreffen, de veldovenbedrijven een moeilijke tijd tegemoet gaan, tenzij bijzonder hoge prijzen voor gevelsteen en straatsteen voldoende compensatie zouden bieden. Laat de Overheid de prijsvorming van baksteen niet vrij, dan is zulks niet te verwachten. De ringovenbedrijven zullen alsdan om dezelfde reden verstandig doen hun productie van binnenmuurstenen tot een zo klein mogelijk percentage van de ovenuitkomsten te beperken. Daartoe zal het veelal nodig zijn de oven te verbouwen of, hetgeen in het algemeen juist is, te vervangen door een vlamoven (mits men uiteraard nog voor een lange reeks van jaren over klei kan beschikken ⁷⁾).

⁷⁾s-Gravenhage.

P. L. VAN DER VELDEN.

⁷⁾ In een tweede artikel zullen wij de aanpassing van het aanbod bespreken door vermindering van de productie van een of meer soorten baksteen zonder dat deviatie naar andere soorten mogelijk is.

AANTEKENING.

EUROPESE ECONOMISCHE INTEGRATIE.

Op 7 Maart 1950 heeft Z.Exc. Prof. Mr P. Lieftinck Minister van Financiën, te Brussel voor de „Société d'économie politique de Belgique” een rede gehouden over bovenstaand onderwerp. Het onderstaande is aan deze rede ontleend.

Van het nog jonge begrip Europese economische integratie laten zich drie concepties denken.

I. De aanvaarding, in groter of kleiner Westeuropes verband, van volledige economische vrijheid in het internationale handels- en betalingsverkeer of, iets minder absoluut gesteld, de opheffing van alle kwantitatieve handels- en deviezenrestricties en een verlaging van de douanetarieven tot een zodanig peil, dat zij geen zware belemmering meer vormen voor de uitwisseling van goederen. Deze conceptie zou de oud-liberale of 19e eeuwse kunnen worden genoemd. Zij negeert geheel twee voor-

name verschijnselen: de particuliere economische machtsvorming en de sociale welvaarts-politiek der regeringen, waardoor zij zich, in economisch-politieke zin, kenmerkt door een zuiver negatieve oriëntering.

II. De tweede conceptie, die men in het laatste rapport van de O.E.E.C. kan aantreffen, kan het best worden aangeduid als de conceptie van de 20e eeuwse „*market unique*”: één uniforme markt in West-Europa, dus opheffing van de beperkingen van het internationale handels- en betalingsverkeer en daardoor herstel van een rationele inter-Europese arbeidsverdeling. Tot zover stemt zij met de voorafgaande opvatting overeen. Maar in tegenstelling daarmee wordt door haar het bestaan van een sociale welvaarts-politiek in de verschillende landen erkend en aanvaard. Hieruit volgt, dat haar economisch-politieke oriëntering een positief karakter moet dragen. In het algemeen zal er naar moeten worden gestreefd om de voordelen van internationale specialisatie en internationale concurrentie te verwezenlijken met vermindering van werkloosheid en economische onzekerheid. Hiertoe zal een voldoende mate van coördinatie in de nationale fiscale en monetaire politiek van de regeringen der samenwerkende landen moeten worden verzekerd en een centrale deviezenreserve moeten worden geschapen.

III. De derde conceptie is die van een Europese economische integratie door een supra-nationale Plan Autoriteit. Dit denkbeeld van centraal en planmatig geleide Westeuropese economie heeft vooral in socialistische kringen veel aanhangers gevonden.

Ad I. Toegepast op de voorgestelde economische integratie van de 18 O.E.E.C.-landen leidt deze conceptie tot de aanvaarding van een stelsel van onderling volledig vrij handels- en betalingsverkeer, ontdaan van alle kwantitatieve restricties en ongestoord door douanetarieven en heffingen. De industriële en agrarische structuur - alsmede de inkomstenverdeling worden in deze opvatting geheel aan het dictaat der marktprijzen onderworpen. Treedt een ongunstige conjunctuur in, dan mist elk der landen in het onderling verkeer het middel der handels-politieke bescherming. Voeren sommige landen in zulk een geval een actieve conjunctuurpolitiek, gericht op werkloosheidsbestrijding, en laten de andere landen zulks na, dan leidt dit op den duur tot een verstoring van het evenwicht der betalingsbalansen, waarvoor een monetaire aanpassing dan de enige remedie is. Het economisch leven in de groep wordt op deze wijze geheel afhankelijk van het automatisme der economische krachten. De oude leerstelling, dat non-interventie het economisch optimum brengt, is echter praktisch en theoretisch onhoudbaar gebleken, terwijl ook de nastrevenswaardigheid van het economisch optimum zelf in geding is gebracht. De eenzijdig materialistische inhoud ervan wekt geen onverdeelde bevreemding meer. Tussen welzijn en welvaart is een kloof ontstaan. Bredere en diepere doelstellingen dan voorheen beheersen het economisch en sociaal-politieke streven.

Ad II. Ook in de tweede conceptie wordt de marktprijs ten troon verheven als reguleur van de internationale arbeidsverdeling binnen de groep, zodat bovenstaande critiek ook hier van toepassing is. De economisch-politieke oriëntering van deze tweede opvatting draagt echter, in tegenstelling tot de eerste, een positief karakter. Vandaar ook, dat zowel in het interieur van de groep als bij het gezamenlijk optreden naar buiten een coördinatie noodzakelijk is. Samenwerking op het gebied van de investeringen om een rationele arbeidsverdeling te bevorderen, samenwerking ook op het gebied van de fiscale en monetaire politiek om het meest fundamentele economische evenwicht, nl. dat tussen de werkgelegenheid en het aanbod van productieve krachten binnen de groep te verzekeren.

Het is duidelijk, dat, hoe meer landen in de samenwerking worden betrokken, hoe moeilijker het zal zijn

om te geraken tot een gemeenschappelijke formulering der doelstellingen en tot een gezamenlijk vaststellen der methoden. De ervaringen van de samenwerking in Benelux-verband spreken in dit opzicht duidelijke taal. In de meer oorspronkelijk waarschijnlijk O.E.E.C.-landen lijkt het vooralsnog niet waarschijnlijk, dat men verder zal kunnen komen dan een afspraak, waarbij elk land zich jegens de andere verplicht, investeringen achterwege te laten, die de gezamenlijke productiecapaciteit onevenredig en op een voor een gezonde concurrentie schadelijke wijze zouden vergroten, zich van een fiscale politiek te onthouden, die een te grote ongelijkheid van kansen schept en geen monetaire politiek te voeren, die de andere landen van de groep in een inflatie of een deflatie kan brengen of kan noodzaken tot een wederinvoering van beperkingen van het handels- en betalingsverkeer.

Het is ongeveer in deze geest, dat het regime voor de O.E.E.C.-landen is ontworpen. Dit regime biedt, althans voor zover het in werking treedt, een garantie tegen een unilateraal instellen van invoerbeperkingen en tegen het voeren van een monetaire politiek, die het evenwicht van enig land der groep in gevaar brengt. Zodoende verschaft het de *mogelijkheid* om te komen tot een gecoördineerde conjunctuurpolitiek. Zonder het in het leven roepen van enig centrum van supra-nationaal gezag, blijft het echter zeer de vraag, of deze mogelijkheid zal worden gerealiseerd.

Ad III. De derde conceptie betekent, evenals de eerste, een negering van het economisch nationalisme; niet echter om binnen de geïntegreerde groep een sfeer van economische vrijheid te scheppen, maar om een regime onder centrale leiding te vestigen, dat over het gehele territoir van de groep een planmatige organisatie van het economisch proces wil verwerklijken. In de eerste periode der O.E.E.C. heeft men getracht door een samenvoeging van door elk der deelnemende landen autonoom opgestelde plannen te komen tot een supra-nationaal „long term“-programma met als doel: de „viability“ van de groep tegen het einde van de Marshall-periode te verzekeren. Deze poging is mislukt, daar het zonder offering van soevereiniteit onmogelijk bleek de nationale plannen te coördineren.

Van deze drie concepties is de eerste onaanvaardbaar, omdat zij de marktprijs als arbeids- en inkomensverdeler binnen de groep tot dictator verheft. Ook de tweede conceptie lijdt aan dit bezwaar, zij het ook, dat zij ten dele op een andere pijler steunt, die, al is het een zwakke, toch een, constructieve bijdrage levert tot de oplossing van het probleem der Europese economische integratie. Het beginsel van het ontzien van elkaars belangen, hoewel nog onvoldoende uitgewerkt, en het stelsel van multilaterale credietverlening, hoe zeer ook tot monetaire credieten beperkt, vertegenwoordigen even zovele opbouwende elementen. De derde conceptie is vooralsnog onverwezenlijkbaar.

* * *

Laat zich wellicht een vierde conceptie denken? Zou het mogelijk zijn de nationale economieën der Westeuropese landen aan elkander aan te passen en op efficiënte wijze te laten ineenvloeden zonder deze economieën te onderwerpen aan het dictaat, hetzij van de prijs, gevormd op een internationale „*marché unique*“, hetzij van een centrale-planinstantie met supra-nationale bevoegdheid?

Prof. Wilhelm Röpke ontkent deze vraag in een kort geleden uitgebracht rapport over de integratie van Europa uitdrukkelijk. De centrale gedachte van dit rapport kan als volgt worden samengevat: „internationaal geleide economie is een illusie; daarom is de aaneensluiting van Europa uit de vrije wil van volken slechts dan te verwezenlijken als de markteconomie overheerst“. Een tussenliggende oplossing is er volgens Prof. Röpke niet.

Zelfs de concessies aan de wens naar „full employment“ en economische zekerheid, die aan vorengenoemde tweede conceptie haar dualistisch karakter geeft, worden door Prof. Röpke verworpen.

Het stelsel afgeleerd, door Prof. Röpke gesteld, acht Minister Lieftinck werkelijkheidsvreemd en onvruchtbaar. De zgn. markteconomie, d.i. het stelsel, waarin de vrije marktprijs als reguleerder der voortbrenging en als distributeur der inkomens functioneert, is m.n. in de Westeuropese landen meer een theoretisch denkschema dan een getrouwe afspiegeling der werkelijkheid geworden.

Wegens de beperkte verplaatsbaarheid der productie-factoren en met het oog op de politieke druk, die gevestigde belangen in staat zijn te ontwikkelen, houdt men bepaalde takken van voortbrenging en productie in stand, die aan een vrije markteconomie zeker ten prooi zouden vallen. Op grond van de verdelende rechtvaardigheid, maar ook uit hoofde van minder hoge motieven, worden bepaalde inkomensvormen en inkomsten veilig gesteld en als onaantastbare kostprijsfactoren aanvaard; die in een vrije markteconomie stellig niet lang zouden worden genoten.

Naast directe overheidsinvloed speelt de invloed der georganiseerde economische macht in al deze zaken een rol van toenemende betekenis. De bedrijfsorganisatie ontwikkelt zich met reuzenschreden als productieregulerende en inkomensdistribuerende factor. Onder de inwerking van deze verschijnselen is de markteconomie, zelfs in de Verenigde Staten, wel enigermate aan het verbleken.

De ontwikkeling van de werkelijkheid blijkt in een groot deel der wereld juist tussen de beide alternatieven van Prof. Röpke door te gaan. Het is een illusie de markt-economie integraal te willen herstellen.

Vruchtbare actie, op een Europese economische integratie gericht, zal vóór alles rekening moeten houden met de nationaal-politieke werkelijkheid, d.w.z. met het bestaan in de Westeuropese landen van een democratisch gefundeerde economische en sociale politiek, die een getrouwe reflexie vormt van de omstandigheden, waarin de volken, die landen verkeren en van de doelstellingen, waarmede het hun ernst is. Die omstandigheden en doelstellingen zullen duidelijk moeten worden omschreven en een poging zal moeten worden gedaan om, ter zake van de hoofdlijnen der economische en sociale politiek, die in gemeenschappelijk verband kunnen worden gevolgd, een maximum van overeenstemming te bereiken. Coördinerende van de essentialia van de nationale economische en sociale politiek der Westeuropese landen en een nauwe samenwerking tussen hun regeringen, niet alleen op fiscaal en monetair gebied, maar ook op het bredere terrein der structuur- en conjunctuurbeïnvloeding, lijkt een onmisbare voorwaarde vóór en een integrerend bestanddeel van een Europese economische integratie. Zowel de doelstellingen als de methoden zullen — voor zoveel nodig — daarbij op elkaar moeten worden afgestemd. Een ontzien van elkaars belangen is onvoldoende; het gemeenschappelijk belang zal in samenwerking moeten worden gediend en de sterkere landen zullen de zwakkere moeten helpen.

Naar de mate, waarin deze beginselen worden aangenomen en de consequenties daaruit worden getrokken, zal de bevrijding van het onderling verkeer vollediger kunnen worden. Dit betekent echter niet, dat in de groep de markteconomie dient te overheersen. In het inter-Europese kader behoeft zich slechts te herhalen, wat in het nationale kader reeds tot verwezenlijking kwam. Daarbij zal nuttig kunnen worden aangeknoopt bij de internationale markt- en prijsregelingen, die voor een aantal producten reeds gelden. Aan internationale bedrijfsorganisatorische samenwerking zal zo een belangrijke plaats kunnen worden ingeruimd.

Op deze wijze wordt de praktische oplossing van het

integratieprobleem van het volkshuishoudkundige niveau, waarop men door het wegnemen van de verticale scheidsmuren, die tussen de nationale economieën zijn opgericht, de „*market unique*” tracht te vestigen, verplaatst naar het bedrijfsorganisatorische niveau, waarop voor iedere bedrijfstak afzonderlijk, horizontaal door Europa heen, de geschikte marktform moet worden gevonden, die aan de gedifferentieerde behoeften voldoet.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt.

Gedurende de afgelopen week vertoonde de geldmarkt een verdere verruiming. In dit gedeelte van de maand vervallen nl. aanzienlijke bedragen schatkistpapier, zodat de liquiditeitspositie der meeste geldgevers gunstig is. Een gedeelte dezer middelen werd gebruikt om daarmee beleningen en voorschotten bij De Nederlandsche Bank af te lossen. Op Maandag 20 Maart was deze post dan ook f 5 mln lager dan de week tevoren. Voorts versterkten de banken hun tegoed bij de circulatiebank met f 13 mln tot f 47 mln per 20 Maart.

Callgeld was ruim verkrijgbaar en noteerde de gehele week $\frac{3}{4}$ pCt. De geldmarktnoteringen vertoonden voor de korte termijnen een daling. Eénmaandspapier werd voor $\frac{1}{16}$ pCt aangeboden en voor $\frac{13}{16}$ pCt gevraagd. Mei t/m Julipapier noteerde $\frac{15}{16}$ pCt— $\frac{1}{8}$ pCt. Voor 6 t/m 11 maandspromessen werd $\frac{1}{2}$ pCt geboden, terwijl zij op $\frac{1}{16}$ pCt op de markt te krijgen waren.

De kapitaalmarkt.

Zoals uit de indexcijfers uit onderstaand koerslijstje duidelijk blijkt, gaf de aandelenmarkt de afgelopen week over de gehele linie een niet onaanzienlijke daling te zien. De geldzuivering in Indonesië gaf tot een flauwe stemming voor Indonesische fondsen aanleiding. Wanneer men bedenkt, dat een dergelijke geldsanering reeds sinds jaren als onvermijdelijk is beschouwd, volgt uit deze gang van zaken wel, dat „de” beurs bij deze gelegenheid even weinig blij heeft gegeven een fijne neus te bezitten als vorig jaar bij de devaluatie van de Nederlandse gulden. De bezitters van Indonesisch geld verkrijgen voor 50 pCt van hun geld 3 pCt Indonesische staatsobligaties, welke in 40 jaar door inkoop in annuïteiten zullen worden afgelost. In Indonesië kwamen reeds noteringen op vrije markten voor deze obligaties tot stand; deze bedroegen 50 pCt van de nominale waarde.

Dat grote industrialisatieprojecten in ons land voorshands niet meer met particulier risicodragend kapitaal kunnen worden gefinancierd, blijkt wel uit de plannen ter financiering van de uitbreiding van het Hoogovencomplex, welke de afgelopen week werden gepubliceerd. De nieuwe N.V. Breedband, die hiervoor zal worden opgericht, zal in totaal f135 mln kapitaal vereisen, waarin de Staat voor f 65 mln aandelenkapitaal en f 22 mln winstbewijzen zal deelnemen.

De rest zal door particuliere kapitaalverschaffers moeten worden gefinancierd. Hetgeen wel zeer opmerkelijk is voor een dergelijk kapitaalintensief bedrijf is het feit, dat dit geschiedt in de vorm van *obligaties*, nl. f 20 mln hypothecaire leningen en f 26 mln door de Staat gegarandeerde leningen.

Aand. indexcijfers.	17 Mrt 1950	24 Mrt 1950
Algemeen	158,3	154,3
Industrie	220,9	216,8
Scheepvaart	152,2	148,8
Banken	129,6	127,5
Indonesische aandelen	63,2	60,0

Aandelen.	17 Mrt 1950	24 Mrt 1950
A.K.U.	178 $\frac{1}{4}$	178
Philips	227	224 $\frac{1}{2}$
Unilever	218 $\frac{3}{4}$	214
H.A.L.	157 $\frac{1}{2}$	155 $\frac{1}{4}$
Amsterdam Rubber	145	137 $\frac{1}{2}$
H.V.A.	145 $\frac{1}{4}$	136
Kon. Petroleum	283 $\frac{1}{2}$	278 $\frac{1}{4}$

Staatsobligaties.

2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	80 $\frac{7}{8}$	81 $\frac{1}{16}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	98 $\frac{9}{16}$	98 $\frac{7}{16}$
3 pCt Invest.certif.	99 $\frac{9}{16}$	99 $\frac{9}{8}$
3 pCt Dollarlening	98 $\frac{7}{8}$	98 $\frac{7}{8}$

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN.

Bij de Economische Faculteit van de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam zal de heer J. Brummelkamp zijn lectoraat in Economische Aardrijkskunde aanvaarden op Dinsdag 2 Mei a.s. om 16 uur.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt-enmuntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegood bij resp. in het buitenland en buitenlandse valuta's	Voorschotten in rekest (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.784	100.816	153.109	2.744.151
13 Febr. '50	883.012	82.608	669.641	157.363	2.957.260
20 Febr. '50	883.073	70.063	694.778	145.900	2.945.330
27 Febr. '50	883.155	64.518	693.683	174.043	3.008.642
6 Mrt '50	883.305	68.309	732.228	156.914	2.990.803
13 Mrt '50	883.443	69.418	737.838	145.180	2.950.127
20 Mrt '50	883.287	71.815	751.694	140.584	2.919.503
27 Mrt '50	882.436	66.356	778.063	151.530	2.931.604

Data	Saldo in rekening courant					
	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde circ. banken	Anderc vrije saldi
30 Dec. '46						
13 Febr. '50	528.253	692.602	1.947	26.638	518.512	357.454
20 Febr. '50	521.546	714.261	1.944	27.960	487.837	393.783
27 Febr. '50	443.735	714.233	1.922	30.270	517.837	404.088
6 Mrt '50	414.472	770.039	1.916	30.508	539.516	381.477
13 Mrt '50	521.963	520.900	1.880	33.781	448.656	361.329
20 Mrt '50	561.908	520.900	1.874	46.796	397.911	423.645
27 Mrt '50	544.412	513.556	1.869	33.837	408.498	453.298

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
16 Febr. 1950	23.124	22.584	329	17.781
23 Febr. 1950	23.120	22.582	317	17.625
2 Mrt 1950	23.120	22.582	311	17.756

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
16 Febr. 1950	22.928	18.489	671	16.399
23 Febr. 1950	22.937	17.975	380	16.176
2 Mrt 1950	22.969	18.286	550	16.288

BANK VAN ENGELAND.
(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaal-voorraad	Govt debts and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept	Gouden en Zilveren munten
25 Dec. '46	0,2	1.449,4	1.450	1.428,2	22,1	1,3
8 Mrt '50	0,4	1.299,4	1.300	1.257,6	42,7	5,3
15 Mrt '50	0,4	1.299,4	1.300	1.261,0	39,3	5,4
22 Mrt '50	0,4	1.299,3	1.300	1.260,4	39,9	5,4

Data	Govt securities	Other securities		Deposits			
		Disc. and advances	Securities	Totaal	Public accounts	H.M. Treasury Special account	Banken
25 Dec. '46	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	—	278,9
8 Mrt '50	447,9	20,9	23,6	521,9	16,0	150,5	281,4
15 Mrt '50	463,5	23,1	23,9	536,8	13,4	150,5	293,6
22 Mrt '50	473,0	18,1	24,2	542,1	13,2	158,7	290,5

IN- EN UITVOER VAN BELGIË¹⁾

Maand	Invoer		Uitvoer		Saldo
	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen francs	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen francs	
Maandgem. '36/'38	2.868	2.019	1.912	1.859	— 160
Maandgem. '47	2.322	7.130	1.070	5.138	—1.992
Maandgem. '48	2.432	7.293	1.258	6.177	+1.116
Maart 1949	2.338	7.155	1.274	7.643	+ 488
April 1949	2.284	6.749	1.149	7.103	+ 384
Mei 1949	2.536	6.905	1.197	7.183	+ 278
Juni 1949	2.396	6.751	1.229	7.432	+ 681
Juli 1949	2.247	6.274	1.237	7.102	+ 828
Aug. 1949	2.268	6.498	1.189	6.153	+ 345
Sept. 1949	2.151 ²⁾	6.489 ²⁾	1.265 ²⁾	6.333 ²⁾	— 156 ²⁾
Oct. 1949	2.278 ²⁾	6.727 ²⁾	1.207 ²⁾	5.869 ²⁾	— 858 ²⁾
Nov. 1949	2.297	7.031	1.205	5.643	—1.388
Dec. 1949	2.331	7.941	1.338	6.331	—1.610

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin“ van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

²⁾ Gecorrigeerde gegevens.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE DRIE NEDERLANDSE GROTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In miljoenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Jan. 1950	28 Febr. 1950	31 Jan. 1950	28 Febr. 1950
	Activa:			
Kas, kassiers en daggeldleningen	49	64	63	77
Ned. schatkistpapier	2237	2166	2825	2773
	2286	2230	2888	2850
Ander overheidspapier	52	39	134	97
Wissels	14	17	21	23
Bankiers in binnen- en buitenland	97	111	120	145
Prolong. en voorsch. tegen effecten	37	42	48	54
	200	209	323	319
Debiteuren	560	531	609	632
Effecten en syndicaten	21	19	26	25
Deelnemingen (incl. voorschotten)	23	19	33	30
	544	569	668	687
Gebouwen	9	7	15	13
Diverse rekeningen	—	—	—	—
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
	3040	3016	3895	3870
Passiva:				
Crediteuren	2426	2402	3036	3011
Wissels	2	4	2	4
Deposito's op termijn	273	282	306	399
Kassiers en genomen daggeld	13	1	13	3
Diverse rekeningen	86	88	—135	141
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
	2801	2778	3583	3559
Aandelenkapitaal	160	160	211	211
Reserve	79	78	101	100
	3040	3016	3895	3870

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND¹⁾

Maand	Invoer		Uitvoer		Saldo
	Gewicht in duizenden tonnen ²⁾	Waarde in miljoenen guldens	Gewicht in duizenden tonnen ²⁾	Waarde in miljoenen guldens	
Tot. '39	24.306	1.517	12.708	966	— 551
Tot. '46	11.764	2.145	3.919	785	—1.360
Tot. '47	16.544	4.251	5.843	1.859	—2.392
Tot. '48	19.101	4.919	7.357	2.669	—2.250
Jan. '49	1.498	464	653	318	— 146
Febr. '49	1.269	401	644	245	— 156
Mrt. '49	1.632	476	728	283	— 193
Apr. '49	1.770	438	684	256	— 182
Mei '49	1.671	427	721	272	— 155
Juni '49	1.977	442	741	312	— 130
Juli '49	1.750	410	654	284	— 126
Aug. '49	1.850	390	687	296	— 94
Sept. '49	1.828	407	952	318	— 89
Oct. '49	1.743	435	1.218	378	— 57
Nov. '49	1.616	452	1.196	399	— 53
Dec. '49	2.005	554	1.156	433	— 121
Jan. '50	1.998	581	882	395	— 186

¹⁾ Bron: „Centraal Bureau voor de Statistiek“.

Exclusief pakketpost, diamant, gouden en zilveren munt en muntmateriaal.

²⁾ Bruto-gewicht; van 1948 af netto-gewicht.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	15 Mrt 1950	7 Mrt 1950
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 550.069.255,39	f 420.903.495,29
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 319.815,51	„ 317.750,09
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 312.102.997,51	„ 306.676.074,98
Voorschotten op ult. Febr., resp. Jan. '50 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Vordering in rek. courant op: V.S. Indonesië	„ 53.455.002,15	„ 48.135.002,15
Suriname	„ 29.696.750,36	„ 29.362.316,06
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 444.247.529,73	„ 437.858.079,32
Verplichtingen		
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V., verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	f 2004.884.900,—	f 2006.690.600,—
Schatkistbiljetten in omloop	—	—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„1350.000.000,—	„1600.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) f 5.820,5 mln, w.o. garantie Bretton Woods f 1.245 mln	„4575.300.000,—	„4714.100.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 136.421.977,—	„ 137.684.645,—
Schuld op ult. Febr., resp. Jan. '50 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 129.897.028,63	„ 132.753.695,13
Schuld in rek. courant aan: V.S. Indonesië	—	—
Suriname	—	—
Ned. Antillen	„ 17.141.542,88	„ 17.140.985,61
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 30.208.658,65	„ 32.354.397,99
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 333.972.701,33	„ 250.350.697,89
Andere staatsbedrijven	—	—
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„1585.115.910,09	„1592.846.903,06

Beschikbare krachten

Jongeman, 26 jaar, ongehuwd, wonende te Utrecht, ruim algemeen ontwikkeld, met veelzijdige ervaring op het gebied van secretariatswerkzaamheden, speciaal v.w.b. kartel- en andere overeenkomsten en de controle op de naleving hiervan, wenst van betrekking te veranderen.

Gezocht wordt **EEN FUNCTIE ALS SECRETARIS** (evt. adj. secr.) van vereniging of organisatie op bedrijfs-economisch gebied.

Br. worden gaarne ingewacht onder no. ESB 1690, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Diversen

ZELFBEWONING

wordt bij koopactie gegarandeerd

Vrije hulzen aan de
Rotterdamse Rijkweg - Overschie

**Te koop Nieuwbouw
eind September 1950
gereed**

Compleet met centrale verwarming inger. en betegelde badkamer, 2 W.C.'s en Bruynzeelkeuken. Eigen grond, oppervlakte ca. 400 m². Garage kan bijgebouwd worden.

Bonodigd eigen kapitaal
f 14.000,—

Te bevr.: N.V. M.A.B. v/h K. C.
SLIJK - Schiedamse Vest 44 d,
Rotterdam, Telefoon 23253.

IN DIT BLAD

ADVERTEERT

U

MET SUCCES!!

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Henipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W. Lambers, Th. Lighthart, Prof. J. Tinbergen, Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries, Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures”. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk, omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgende nummer dienen 3 April a.s. in ons bezit te zijn.

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

★

OBJECTIVE APPRAISALS
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION

★

Contains most complete range of
British economic and financial statist-
ics published in any weekly journal

★

World wide circulation

★

Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6

(fl 33,40)

A Special Supplement on Economic Con-
ditions in The Netherlands was published
on January 31 1948. A limited number
of this Supplement remain for sale.

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eko-
nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar;
voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de
tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel
of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige
landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden
beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangelegende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven
op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.